

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ОЛІЙНИК АНАСТАСІЯ ЮРІЇВНА

(власноручний підпис студента)

Допускається до захисту:

в.о. завідувача кафедри
господарського права,
к.ю.н.

Є.О. Липницька
« » 2020 р.

ПРАВОВИЙ СТАТУС ГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРИСТВ
З ОДНИМ УЧАСНИКОМ

Спеціальність 081 Право

Магістерська робота

Керівник:

Серебрякова Ю.О., доцент кафедри
господарського права,
к.ю.н., доцент

Оцінка: / /
(бали/за шкалою ЕКТС/за національною шкалою)

Голова ЕК:
(підпис)

Вінниця – 2020

ЗАТВЕРДЖЕНО:

Керівник: Захарченко А.М.
професор кафедри господарського права,
доктор юридичних наук, доцент

«___» _____ 20__ р.

МАГІСТЕРСЬКЕ ЗАВДАННЯ

студента 1 курсу СО «Магістр» групи «Б»,
денного відділення спеціальності «Право»
Олійник Анастасії Юріївни

- 1. Тема роботи:** Правовий статус господарських товариств з одним учасником.
- 2. Строк надання студентом роботи керівнику:** «21» листопада 2020 р.
- 3. Вихідні дані до роботи:** наукова література, нормативно-правові акти України та зарубіжних країн, практика застосування законодавства щодо статусу господарських товариств з одним учасником.
- 4. Робота виконується на базі:** ТОВ «АНВАДЕКС».
- 5. Результати дослідження:** обґрунтування положень щодо удосконалення правового статусу господарських товариств з одним учасником з підготовкою пропозицій про внесення змін і доповнень до законодавства щодо господарських товариств.
- 6. Область застосування результатів роботи:** наукова діяльність, законотворча діяльність, практична діяльність господарських товариств.

Тема магістерської роботи зареєстрована № _____ «__» _____ 20__ р.
Ст. лаборант кафедри _____ (підпис)

УЗГОДЖЕНО:

«___» _____ 2019 р.

В.о. зав. кафедри
господарського права,
кандидат юридичних наук

Є.О.Липницька

АНОТАЦІЯ

Олійник А.Ю. Правовий статус господарських товариств з одним учасником. Магістерська робота. Кафедра господарського права юридичного факультету, Донецький національний університет імені Василя Стуса Міністерства освіти і науки України, Вінниця, 2020. – 86 с.

У роботі досліджено поняття та ознаки господарських товариств з одним учасником, виділено їх види, проаналізовано правову основу їх статусу. Досліджено питання створення, функціонування і припинення господарських товариств з одним учасником. Виявлено особливості управління такими товариствами. Уточнено положення щодо правового режиму їх майна.

Обґрунтовано пропозиції щодо удосконалення правового статусу господарських товариств з одним учасником, розроблено пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства у відповідній сфері.

Ключові слова: правовий статус, господарське товариство з одним учасником, створення та припинення, органи управління, правовий режим майна, господарська компетенція, відповідальність.

Бібліограф.: 83 найм.

SUMMARY

Oliynyk A.Y. The Legal Status of One Person Company. The Master's Thesis. Commercial law department of Law Faculty, Vasyl' Stus Donetsk National University Ministry of Education and Science of Ukraine, Vinnitsa, 2020. – 86 p.

The concept and features of business associations with one participant are investigated in the work, their types are singled out, the legal basis of their status is analyzed. The issues of creation, functioning and termination of business associations with one participant are investigated. Peculiarities of management of such companies are revealed.

The provisions on the legal regime of their property have been clarified. Proposals for improving the legal status of companies with one participant are substantiated, proposals for improving the current legislation in the relevant field are developed.

Keywords: legal status, business partnership with one participant, creation and termination, governing bodies, legal regime of property, economic competence, responsibility.

Bibliography: 83 items.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
 РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО ГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРИСТВ З ОДНИМ УЧАСНИКОМ.....	8
1.1 Поняття та ознаки господарських товариств з одним учасником.....	8
1.2 Види господарських товариств з одним учасником	19
1.3 Правова основа діяльності господарських товариств з одним учасником..	25
ВИСНОВИ ДО РОЗДІЛУ 1.....	34
 РОЗДІЛ 2 ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВОВОГО СТАТУСУ ГОСПОДАРСЬКОГО ТОВАРИСТВА З ОДНИМ УЧАСНИКОМ	35
2.1. Створення господарського товариства з одним учасником.....	35
2.2. Правовий режим майна господарського товариства з одним учасником..	42
2.3. Управління господарським товариством з одним учасником.....	50
2.4. Припинення господарського товариства з одним учасником.....	57
2.5. Відповідальність господарського товариства з одним учасником.....	66
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.....	71
 ВИСНОВКИ.....	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ.....	76
ДОДАТКИ.....	85
Тези на тему «Щодо визначення поняття господарського товариства з одним учасником»	
Проект Закону України «Про внесення змін до Законів України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», «Про акціонерні товариства» та Цивільного кодексу України	

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Запровадження інституту господарського товариства з одним учасником є важливим кроком на шляху інтеграції України та гармонізації українського законодавства з європейськими нормами, зокрема Директивою 2009/102/ЕС від 16.09.2009 року у сфері корпоративного права про компанії з обмеженою відповідальністю, які мають одного учасника [1] та 12 Директивою № 89/667/ЄЕС від 21.12.1989 року стосовно одноосібних приватних компаній з обмеженою відповідальністю [2].

Чинне законодавство, яким регулюється правовий статус господарських товариств з одним учасником складається з положень Цивільного кодексу України (надалі – ЦК України) [3], Господарського кодексу України (надалі – ГК України) [4], Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» (надалі ЗУ «Про ТОВ та ТДВ») [5], ЗУ «Про АТ» [6]. Відтак, на даний час, правовий статус такого товариства визначається загальними та спеціальними нормами, при цьому, враховуючи особливості, зумовлені існуванням одного учасника, норми законодавства є суперечливими та порушують ознаки формальності законодавства стосовно чіткості та однозначності.

Окремі питання щодо господарських товариств з одним учасником були досліджені у працях Н.М. Гончарової, І.О. Лехкодух, В.П. Мозоліним, В.А. Мусіним, Ю.О. Крупкою, Е.А. Флейшиць, Ю.Ю. Якіменко, Т.В. Блащук, А.Р. Гук, І.В. Спасибо-Фатєєва, Д.А. Цвєтов, В.С. Щєрбина та ін. Наведені вище напрацювання є основою для розгляду питання щодо господарського товариства з одним учасником, однак враховуючи значні зміни у законодавстві України з часу опублікування напрацювань вищезазначених правознавців, зміни в функціонуванні цих відносин та відсутність комплексного дослідження даного питання, на сьогодні існує необхідність перегляду теоретичних аспектів правового статусу цього виду господарських товариств.

Вищевикладене свідчить про актуальність теми магістерської роботи та обумовлює її вибір.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що складаються в процесі створення, функціонування та припинення господарських товариств з одним учасником.

Предметом дослідження є правовий статус господарських товариств з одним учасником як суб'єктів господарювання.

Метою роботи є обґрунтування пропозицій щодо удосконалення правового статусу господарських товариств з одним учасником.

Для досягнення поставленої мети були визначені такі завдання:

уточнення поняття та ознак господарського товариства з одним учасником;

виявлення видів господарських товариств з одним учасником;

аналіз правової основи діяльності господарських товариств з одним учасником;

встановлення порядку створення та припинення господарських товариств з одним учасником;

конкретизація правового режиму майна господарського товариства з одним учасником;

уточнення положень щодо управління господарським товариством з одним учасником;

дослідження відповідальності господарських товариств з одним учасником;

обґрунтування пропозицій щодо удосконалення правової основи створення, функціонування та припинення господарських товариств з одним учасником.

На захист виносяться наступні положення:

уточнено поняття господарського товариства з одним учасником;

визначено види господарських товариств з одним учасником;

уточнена система органів управління господарським товариством з одним

учасником;

обґрунтовано пропозиції щодо порядку добровільного припинення ТОВ та ТДВ з одним учасником;

аргументовано закріплення підставою для припинення корпоративного договору створення господарського товариства з одним учасника у непрямий спосіб;

запропоновано закріплення обов'язку виконавчого органу управління товариством з одним учасником здійснення дії щодо підтвердження факту формування статного капіталу товариства;

розроблено пропозиції щодо вдосконалення законодавства про правовий статус господарських товариств з одним учасником.

Теоретичне та практичне значення дослідження полягає в тому, що окремі висновки та положення, сформульовані в магістерській роботі, можуть бути використані у подальших наукових розробках щодо правового статусу господарських товариств з одним учасником.

Матеріали магістерської роботи, висновки і пропозиції, рекомендації можуть бути використані в науковій, законотворчій діяльності, практичній діяльності господарських товариств.

Апробація та впровадження результатів роботи. Основні результати дослідження доповідалися на Міжнародній науково-практичній конференції «Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень» (Київ, 30 жовтня 2020 р). Підготовлено тези доповідей на тему: «Щодо визначення поняття господарського товариства з одним учасником» (Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2020 р). Київ: Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 153-158).

Структура роботи зумовлена метою і завданнями дослідження. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 86 сторінки.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО ГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРИСТВ З ОДНИМ УЧАСНИКОМ

1.1. Поняття та ознаки господарських товариств з одним учасником

Господарські товариства є одними учасником є одними із найпоширеніших видів суб'єктів господарювання, адже чинне законодавство дозволяє здійснення в цій організаційно-правовій формі широке коло видів підприємницької діяльності, при тому, що ризики підприємницької діяльності щодо більшості видів господарських товариств обмежені розміром статутного капіталу та частки учасника в ній.

Як вже зазначалось, правовий статус господарських товариств з одним учасником регулює ЦК України [3], ГК України [4], ЗУ «Про ТОВ та ТДВ» [4], ЗУ «Про АТ» [5], в яких законодавчо закріплено такі поняття як «товариство», «господарське товариство», «товариство з обмеженою відповідальністю» «товариство з додатковою відповідальністю» та «акціонерне товариство». Для дослідження питання поняття господарського товариства з одним учасником вбачається за необхідне дослідити ознаки вищезазначених понять. ЦК України у частині другій статті 83 надав визначення товариству як організаційно-правовій формі, відтак товариством є організація, створена шляхом об'єднання осіб (учасників), які мають право участі у цьому товаристві [3].

Таким чином, однією з основних ознак даної категорії є об'єднання учасників. При цьому, законодавцем передбачено, що товариство може бути створено однією особою, якщо інше не встановлено законом.

Класифікацією організаційно-правових форм господарювання, (надалі – Класифікація), товариством визнаються підприємства або інші суб'єкти господарювання, створені юридичними особами та/або громадянами шляхом об'єднання їх майна і участі в підприємницькій діяльності товариства з метою

одержання прибутку [7]. Подібна норма також закріплена у ст. 1 ЗУ «Про ГТ», відповідно до якої господарським товариством є юридична особа, статутний (складений) капітал якої поділений на частки між учасниками. Господарськими товариствами цим Законом визнаються підприємства, установи, організації, створені на засадах угоди юридичними особами і громадянами шляхом об'єднання їх майна та підприємницької діяльності з метою одержання прибутку [8]. Відтак в даному випадку, ознакою даної категорії є об'єднання майна учасників та поділ між ними статутного капіталу.

При цьому, важливо зазначити, що у ч.1 ст. 80 ЦК України, зазначено, що юридичною особою є організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку. А в ч.1 ст. 81 ЦК України закріплено, що юридична особа може бути створена шляхом об'єднання осіб та (або) майна [1].

Відтак, наявна формальна неузгодженість законодавства, адже фактично норма, закріплена в статті 1 ЗУ «Про ГТ» у дефініції господарського товариства використовує поняття юридичної особи, яке у своєму визначенні не передбачає її створення однією особою.

У статті 3 ЗУ «Про АТ» акціонерне товариство визначається як господарське товариство, статутний капітал якого поділено на визначену кількість часток однакової номінальної вартості, корпоративні права за якими посвідчуються акціями [6]. Таким чином, ознаками акціонерного товариства, з урахування поняття господарського товариства також є об'єднання учасників та статутного капіталу. Однак, статтею 6 ЗУ «Про АТ» передбачено, що акціонерне товариство може бути створене однією особою чи може складатися з однієї особи у разі придбання одним акціонером усіх акцій товариства [6].

При цьому, аналізуючи основні ознаки господарського товариства з одним учасником, можна виділити те, що за цією формою здійснення господарської діяльності відсутнє об'єднання учасників, а також об'єднання капіталу, поділеного між учасниками. Адже, в даному випадку таке товариство може створюватись та/або функціонувати за участю однієї особи, а 100 % статутного капіталу належить одному учаснику.

Таким чином, на підставі аналізу ознак вищезазначених дефініцій, вбачається певне неузгодження між загальним поняттями господарського товариства та поняттям господарського товариства з одним учасником. Аналіз змісту ЦК України, ЗУ «Про ГТ», ЗУ «Про ТОВ та ТДВ», ЗУ «Про АТ» підтверджує законодавче закріплення існування такої форми господарської діяльності як господарське товариство з одним учасником, при цьому ознаки загального поняття господарського товариства, а саме: створення на засаді угоди юридичними особам та громадянами та об'єднання їх майна, фактично не узгоджуються з ознаками досліджуваної форми здійснення господарської діяльності.

Продовжуючи дослідження даного питання, важливо зазначити, що статтями 140 та 151 ЦК України, в редакції до 06.02.2018 року було закріплено визначення товариства з обмеженою відповідальністю та товариства з додатковою відповідальністю, де ТОВ та ТДВ це засноване одним або кількома особами товариство, статутний капітал якого поділений на частки, розмір яких встановлюється статутом [3]. При цьому, дані норми були виключені у зв'язку із прийняттям ЗУ «Про ТОВ і ТДВ» від 06.02.2018 року [5], однак в новому спеціальному законі, визначення поняттям ТОВ та ТДВ надано не було. Відтак, не є зрозумілою логіка законодавця, адже визначення даних понять передбачено статтею 80 ГК України, при цьому, поняття що було виключено з ЦК України та закріплені в ГК України не є ідентичними за змістом, а саме, відсутнє зазначення щодо створення ТОВ та ТДВ однією особою.

Варто звернути увагу, що в Пояснювальній записці до проекту Закону України «Про ТОВ і ТДВ» надано пояснення відсутності статті «визначення термінів» та зокрема дефініцій ТОВ та ТДВ [6]. Відтак, на думку розробників це зроблено з наступних міркувань: спроба визначити всі поняття неодмінно призводить до логічного кола; в праві існують поняття, визначення яких є недоцільним або навіть небезпечним; вміщення до закону «словничка» провокує надання зайвих визначень, які здебільшого конфліктують з встановленим законом регулюванням або навіть взагалі в законі не використовуються надання

у законі визначень товариствам є непотрібним, бо не дає жодної користі для встановлення регулювання, так, поняття краще визначати у тексті відповідної норми закону і тільки тоді, коли це дійсно необхідно для встановлення регулювання [9].

Важко підтримати суб'єктів законодавчої ініціативи в цій частині, адже законодавча дефініція ТОВ та ТДВ не обов'язково має містити всі ознаки цього виду юридичних осіб, важливою є вказівка на суттєві ознаки, тобто ознаки, які мають ключове правове значення і відрізняють їх від інших видів юридичних осіб. Як слушно відзначає О. Дашковська, дефініції є вагомою частиною понятійного інструментарію системи законодавства, яка сприяє її формальній визначеності, поряд з іншими приписами вони виконують завдання тлумачення понять, що створені законодавцем, і повинні знайти оптимальні форми закріплення у мові сучасного українського законодавства [10].

Отже, така позиція може сприйматись неоднозначно, адже необхідно враховувати певний рівень законодавчої техніки. Адже, до прикладу, в ст. 3 ЗУ «Про АТ» надано визначення акціонерного товариства, ст. 119 ЦК - поняття повного товариства, ч.1 ст. 133 ЦК України – командитного товариства, ч.1 ст. 163 – виробничого кооперативу. Відтак, хоча позиція розробників проекту закону має право на існування, однак враховуючи стан законодавства, що є правовою основою суб'єктів господарювання, вбачається певна непослідовність законодавчої техніки відповідно до різних суб'єктів господарювання.

Продовжуючи дослідження, важливо зазначити, що з одного боку, частиною другою статті 114 ЦК України передбачена можливість заснування господарського товариства однією особою, однак, з іншого боку неузгодженість ознак загального поняття господарського товариства, акціонерного товариства, а також понять ТОВ та ТДВ з фактичними ознаками господарського товариства з одним учасником призводить до виникнення проблемного питання визначення правового статусу загалом, та поняття досліджуваної форми організації господарської діяльності, зокрема. Таким чином, це дозволяє зробити висновок

про наявність необхідності уточнення дефініцій у вищезазначених норм законодавства.

На підтвердження вагомості термінологічної неузгодженості понять, що впливає на визначення в загальному правового статусу господарського товариства з одним учасником, варто звернути увагу на дослідження у працях таких вчених як О. Флейшиць, В. Мозолін, В. Мусін. Так, О. Флейшиць зазначає, що загалом конструкція господарського товариства з одним учасником вступає в суперечність із самим поняттям юридичної особи. Виникнення таких товариств призводить до «розхитування» самого поняття юридичної особи [11, с. 29]. Подібний висновок зроблено також А. Мозоліним, який стверджує, що при діяльності господарського товариства з одним учасником, усувається те, заради чого створюється господарське товариство – елемент колективності [12, с. 49]. Доповнюючи цю думку, В. Мусін зазначає, що «така форма господарювання є прямим відходом від основних принципів буржуазного цивільного права» [13, с. 43].

М. Кулагін наголошує про те, що розуміння юридичної особи як колективного утворення пояснюється історією становлення і розвитку цього інституту, який виник як юридичний механізм централізації капіталу [14, с. 243]. Таким чином, авторами піддається критиці існування господарського товариства з одним учасником, як такого, що не відповідає загальним принципам товариства.

Однак, з розвитком ринкової економіки, також зазнають змін функції юридичної особи. Відтак, однією з найважливіших цілей сьогодення є обмеження підприємницького ризику, і саме існування такої форми господарського товариства надає змогу вирішити дане питання. Як вдало зазначає І. Лехкодух, «створення нової форми юридичної особи, у вигляді товариства з одним учасником вирішує завдання щодо ведення фізичною особою декілька видів юридично відособленого життя» [15, с. 124]. До того ж дослідниця звертає увагу, що на думку окремих правознавців, поява господарського товариства з одним учасником вирішила проблему українського

законодавства, стосовно природи прав приватних., індивідуальних., сімейних підприємств, яка виникла внаслідок нечіткості визначення їх організаційно-правової форми [15, с. 124]. В розрізі розгляду даного питання, також є доречним згадати про позитивну практику існування такої форми організації господарської діяльності, в розвинених зарубіжних країнах, а саме у Німеччині, Франції, Великобританії. Поява такої форми юридичної особи, як ТОВ з одним учасником, у законодавстві країн з розвинутою економікою пояснюється, як пошук способу концентрації капіталу та обмеження фінансових ризиків. Відтак, у разі зосередження достатньо великого капіталу фізичною особою, у неї зникає потреба в об'єднанні капіталів, при цьому виникає потреба отримання домінуючого становища [15, с. 123]. Саме з урахуванням таких чинників для втілення можливості реалізації вищезазначених потреб з'явилась форма організації господарської діяльності – господарське товариство з одним учасником.

До цього ж, як доречно зазначає, Н.М Гончарова., виникнення господарських товариств з одним учасником, як і будь-якого явища в суспільстві, зумовлено в першу чергу потребами економічного розвитку суспільства [16].

Отже, беручи до уваги позитивну практику існування такої форми товариства у зарубіжних країнах, можна стверджувати, що вищезазначений підхід науковців не є доведеним та актуальним із огляду на економічні перетворення, розвиток ринкової економіки та не зважає на мету та чинники існування такого суб'єкта господарювання. А, враховуючи законодавчо передбачену можливість існування такої форми організації господарської діяльності, можна зробити висновок, що господарське товариство з одним учасником, є повноцінною юридичною особою, яка не порушує основні принципи створення та діяльності товариства, а підлаштовується під економічні потреби суспільства.

Таким чином, враховуючи важливість виокремлення відмінних рис товариств та забезпечення формальної визначеності законодавства, вбачається за необхідним уточнення дефініції, шляхом включення до понять «юридична

особа» та «господарське товариства», закріплених ч.1 ст. 81 ЦК України і п. 2.2., п. 3.2. Класифікації вказівки на можливість створення останніх однією особою.

Повертаючись до поняття господарського товариства з одним учасником, варто відзначити відсутність його легального визначення. Дослідження цієї дефініції у науковій площині проводилось небагатьма вченими.

Зокрема, Ю.Ю.Акіменко визначає господарське товариство однієї особи як «реально існуючий суб'єкт права, який є організацією, що створюється в порядку, встановленому законом, для оформлення, здійснення та захисту інтересів її учасника чи інтересів інших осіб, включення юридично відокремленого капіталу в майновий оборот для організації і здійснення господарської (підприємницької) діяльності» [17, с. 18].

Вважаємо, що таке визначення не відображає особливості саме цього виду господарських товариств, адже може бути застосовано до будь-якого господарського товариства.

В.І. Цікало визначає корпоративне товариство одного учасника як підприємницьке товариство, статутний капітал якого складається із частки його засновника, який здійснює управління справами товариства на основі корпоративних прав, отримує його доходи та несе ризики [18, с. 48]. Таке визначення заслуговує на увагу, проте було б більш змістовним у випадку відображення прав його засновника по відношенню до юридичної особи. Так, відповідно до частини третьої статті 63 ГК України, залежно від способу утворення (заснування) та формування статутного капіталу в Україні підприємства можуть бути унітарними або корпоративними.

Питання про віднесення господарських товариств з одним учасником до унітарних або корпоративних викликає дискусію у науковій площині. Причина виникнення такої дискусії обумовлена положеннями частини четвертої статті 63 ГК України, яка визначає корпоративні підприємства як такі, що засновані на приватній власності двох або більше осіб. Саме це законодавче положення стало наслідком того, що одні науковці відносять господарські товариства до

унітарних підприємств, інші – до корпоративних, треті – заперечують факт їх приналежності до унітарних та корпоративних.

Так, Д.А.Цветов вважає, що ТОВ з одним учасником не варто відносити ні до унітарних, ні до корпоративних, адже запроваджений ГК України поділ підприємств на унітарні і корпоративні викликає питання [19, с. 197]. При цьому, автор не наводить аргументи, які надали йому право дійти такого висновку.

На переконання Р. Колосова, залишення у корпоративному господарському товаристві одного учасника є підставою втрати їм статусу корпоративного підприємства через невідповідність його ознакам [20, с. 74].

Поряд із цим, щодо кількості учасників товариства для визнання його корпоративним слушно зауважує А.В.Зеліско, стверджуючи, що створення унітарного підприємства не передбачає можливості засновника долучати до нього в подальшому інших осіб так, як це встановлено для товариств однієї особи. Більш того, додатковим аргументом на користь віднесення господарських товариств з одним учасником до корпоративних вчений вказує на наявність у єдиного учасника господарського товариства права отримати прибуток за результатами діяльності товариства та його майно у випадку його ліквідації [21, с. 81].

У продовження тези А.В.Зеліско про можливість долучення до участі в товаристві з одним учасником інших осіб варто відзначити, що існування товариства з одним учасником є можливим і у разі придбання усіх часток та акцій однією особою. Так, відповідно до ч. 4 ст. 253 ЦК України, акціонерне товариство може бути створене однією особою чи може складатися з однієї особи у разі придбання одним акціонером усіх акцій товариства [3]. Щодо ТОВ та ТДВ, варто зазначити, що у нормах ЦК, ГК та ЗУ «Про ТОВ та ТДВ» не має прямих норм, що передбачали б можливість існування в разі придбання однією особою усіх часток, однак заборони такої можливості також відсутні.

До того ж, вдалим підтвердженням такої можливості є приклад законодавчого регулювання цього питання зарубіжних країн Н.М. Гончарової, яка зазначає, що факт зосередження в одного учасника всіх часток було визнано

ще у Другій Директиві 1976 року, де мова йшла про можливість набуття всіх часток у процесі діяльності товариства, тобто після його реєстрації [16].

Поділяючи позицію А.В.Зеліско про віднесення господарських товариств з одним учасником до корпоративних, Ю.Ю. Акіменко називає наступні аргументи: складеність статутного капіталу (поділ на частки), можливість зміни кількісного складу учасників товариства без проведення реорганізації, незалежності факту набуття статусу господарського товариства від кількості його учасників [17, с. 17].

Підтримуючи позицію науковців про віднесення господарських товариств з одним учасником до корпоративних варто відзначити, що єдиний учасник господарського товариства наділяється правом управління діяльністю товариства незалежно від наявності у нього статусу керівника. Звісно, наявність у нього такого права обумовлена подільністю статутного капіталу.

Більш того, положення частини четвертої статті 63 ГК України не є імперативними та містять уточнення, що підприємства визнаються корпоративними за певних умов, як правило. Тобто законодавець допустив виключення із загального правила щодо кількості засновників корпоративних підприємств.

Наступним важливим аспектом дослідження господарських товариств з одним учасником є визначення їх ознак. Серед таких ознак варто виділити загальні ознаки, тобто ознаки, які характеризують будь-яке господарське товариство та спеціальні ознаки, тобто ті ознаки, які мають тільки господарські товариства з одним учасником.

До першої групи ознак варто віднести наступні:

- наявність організаційно-правової форми господарювання, яка визначає порядок створення, реорганізації, ліквідації, характер відносин між засновниками (учасниками), режим майнової відповідальності по зобов'язаннях підприємства (організації), управління, розподілу одержаних прибутків, можливі джерела фінансування діяльності тощо. Значення цієї ознаки важко переоцінити, адже як стверджує М.Р.Аветисян, «організаційно-правова форма

господарювання становить правову модель здійснення господарської діяльності, зміст якої складають взаємопов'язані організаційні та майнові елементи» [22, с. 8].

Варто відзначити, що Класифікатор організаційно-правових форм господарювання, не визначає господарське товариство з одним учасником як самостійну організаційно-правову форму господарювання. По суті, цей вид господарського товариства є підвидом видів господарських товариств.

- *легітимність існування* як суб'єкта права, тобто офіційне підтвердження державою факту існування товариства в правовому полі України. Умовою легітимності товариств з одним учасником є їх державна реєстрація у порядку, встановленому законом. Як слушно зауважує В.М.Кравчук, легалізація є формою попереднього публічного контролю за законністю створення, зміни або припинення юридичної особи [23, с. 5].

- *майнова відокремленість*, тобто наявність юридично закріпленого за товариством майна у формі основних фондів, оборотних засобів, товарів та інших матеріальних цінностей, необхідних для здійснення своєї статутної діяльності. Варто відзначити, що майнова відокремленість товариств з одним учасником базується на праві власності товариства, чим підкреслюється самостійність товариства відносно його єдиного учасника.

- *наявність прав та обов'язків*, які необхідні для здійснення підприємницької діяльності та керівництва нею, участі в суспільних правовідносинах. В науці господарського права такі права та обов'язки товариства іменуються господарською компетенцією та, поряд із господарською правоздатністю, вважаються складовою «господарської правосуб'єктності».

- *самостійна юридична відповідальність* за результати своєї діяльності (окрім випадків, передбачених законом), яка полягає у притягненні товариства до відповідальності за порушення умов провадження підприємницької діяльності у випадках невиконання або неналежного виконання договірних зобов'язань. Проте, суб'єктами відповідальності за результати діяльності ТДВ можуть бути і її учасник або учасники у разі недостатності у ТДВ майна.

Наявність цієї ознаки не визнає О.О.Воронюк, на думку якого самостійну юридичну відповідальність слід розглядати не в якості окремої ознаки юридичної особи, а разом з такою ознакою як наявність прав та обов'язків, адже ці два моменти не можуть існувати окремо, вони існують в єдності [24, с. 80]. Не заперечуючи єдність відповідальності із правами та обов'язками товариств, зауважимо, що такий зв'язок існує між всіма ознаками, наприклад, майнова відповідальність і майнова відокремленість також не можуть існувати окремо. При цьому, об'єднувати всі ознаки в одне ціле є неконструктивним.

- наявність статутного капіталу, яким є сума вкладів засновників та учасників товариства. При цьому, частка у частника в статутному капіталі товариства з одним учасником завжди складає сто відсотків. Р.П.Бойчук виділяє такі основні функції статутного капіталу: джерела створення початкового капіталу господарської організації (основних і оборотних коштів), необхідного для здійснення господарської діяльності; гарантії мінімального розміру майна господарської організації для кредиторів; розрахункової бази розподілу прибутку (дивідендів) або активів [25, с. 146].

- основна мета діяльності - отримання прибутку за результатами здійснення господарської діяльності. Учасники господарських товариств завжди переслідують мету збільшити свої вкладення у статутний капітал товариства, тобто вкладаючи кошти або майно в товариство, особа прагне отримати більше [26, с. 176].

2) Спеціальні ознаки, тобто ознаки, які виокремлюють господарські товариства з одним учасником з проміж інших господарських товариств:

- створюється на підставі засновницького волевиявлення – одностороннього волевиявлення, який оформлюється як правовий акт або іншого правочину, в результаті якого учасник стає власником всіх 100 відсотків часток у статному капіталі товариства;

- організаційна єдність, яка може передбачати як створення, так і не створення системи органів управління товариства із чітко визначеною компетенцією. Як відзначає Ю.Ю.Акіменко, «Організаційну єдність юридичної

особи в аспекті дослідження товариства однієї особи слід розуміти як певний механізм формування правових зв'язків у системі правових відносин, що виникають у зв'язку з діяльністю юридичної особи» [17, с. 15]. .

Внутрішня організаційна структура товариств з однією особою має особливості щодо формування та діяльності органів управління, про що докладно йдеться у наступному розділі магістерської роботи.

При цьому, у господарських товариствах із однією особою, як і в інших товариствах у випадку необхідності можуть створюватися структурні (наприклад, фінансове управління, торговий департамент тощо) та відокремлені підрозділи. О.С.Юффе підкреслює, що сутність організаційної єдності полягає в тому, що усередині організації складається така система відносин, завдяки якій вона стає єдиним цілим, очолювана відповідним органом — одноособовим (наприклад, директором) [27, с. 130].

Таким чином, господарське товариство з одним учасником можна визначити як корпоративне товариство, статутний капітал якого поділений на частки (акції однакової номінальної вартості), сто відсотків яких належить одній особі. Товариство з одним учасником наділене як загальними, так і спеціальними ознаками господарських товариств.

1.2. Види господарських товариств з одним учасником

Самостійне значення в контексті дослідження правового статусу товариств з одним учасником має виокремлення його видів. Як вбачається зі ст. 80 ГК України, до господарських товариств належать: акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю, повні товариства, командитні товариства [13]. Ідентична норма, що визначає види господарських товариств закріплена також у ч.2 ст. 113 ЦК України.

Загалом, заснування інституту господарського товариства з одним учасником передбачило закріплення відповідних норм, що надавали б законодавчу можливість заснування такого суб'єкта господарювання. Відтак, як вбачається з ч.2 ст.83 ЦК України, товариство може бути створено однією особою [3]. При цьому, законодавцем закріплено обмеження щодо видів господарських товариств, які можуть бути створені однією особою. Так, згідно з ч.2 ст. 114 ЦК України, господарське товариство, крім повного і командитного товариств, може бути створене однією особою, яка стає його єдиним учасником [3]. Відтак, можна зробити висновок, що господарські товариства з одним учасником можуть діяти в формі акціонерного товариства, товариства з обмеженою відповідальністю та товариства з додатковою відповідальністю. До того ж, як вбачається з ч.1 ст. 4 ЗУ «Про АТ», акціонерне товариство може бути створене однією особою чи може складатися з однієї особи у разі придбання одним акціонером усіх акцій товариства [6]. Така ж норма дублюється ч.1 ст. 153 ЦК України.

Вважаємо, що мотиви законодавця є очевидними тільки щодо позбавлення засновників можливості створення господарських товариств з одним учасником в організаційно-правовій формі командитних товариств, адже особливості правової конструкції цієї організаційно-правової форми виключають можливість її створення однією особою (мінімум дві особи мають укласти засновницький договір).

І.О. Лехкодух вважає, що законодавче положення щодо можливості заснування господарського товариства з одним учасником в організаційно-правовій формі акціонерного товариства, товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю, обумовлена обмеженням ризику та відповідальності його учасників за результати діяльності товариства [15, с. 7]. Не заперечуючи це твердження варто додати, що ці фактори зазвичай є вирішальними при виборі організаційно-правової форми ведення бізнесу фізичними та юридичними особами. Мотиви законодавця щодо такого обмеження навряд чи є такими. Міркуючи над доцільністю позбавлення

засновників створювати господарське товариство в організаційно-правовій формі повного товариства доходимо висновку, що таке обмеження обумовлене особливостями відповідальності його учасників. Зокрема, за зобов'язаннями створеного ними товариства учасники несуть солідарну відповідальність, що прямо вказує на множинність її учасників.

Поряд із цим, можливість створення господарських товариств з одним учасником в організаційно-правовій формі акціонерних товариств, товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю є очевидною із огляду на особливості їх відповідальності за результати своєї діяльності, системи управління та порядку формування статутного капіталу.

Так, з аналізу ст. 80 ГК України, можна визначити, що акціонерне товариство несе відповідальність за зобов'язаннями тільки майном товариства, а акціонери несуть ризик збитків, пов'язаних із діяльністю товариства, в межах вартості належних їм акцій (ч.2 ст. 80 ГК України), ТОВ несе відповідальність за своїми зобов'язаннями тільки своїм майном. Учасники товариства, які повністю сплатили свої вклади, несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, у межах своїх вкладів (ч.3 ст. 80 ГК України), ТДВ несе відповідальність за своїми зобов'язаннями власним майном, а в разі його недостатності учасники цього товариства несуть додаткову солідарну відповідальність у визначеному установчими документами однаково кратному розмірі до вкладу кожного з учасників (ч.4 ст. 80 ГК України).

Враховуючи вищезазначене, можна ствердити, що обмеження існування таких господарських товариств, як повне та командитне товариство з одним учасником, обумовлено тим, що саме в ТОВ, ТДВ та АТ обмежується ризик та відповідальність за результатами господарської діяльності.

Із цього аспекту заслуговує на увагу уточнення Д.А.Цвєтова про те, що поява господарських товариств з одним учасником обумовлена пошуком такої організаційно-правової форми ведення бізнесу, яка дозволяє обмежити підприємницькі ризики суб'єктів господарювання, щоб у випадку понесення збитків не втратити все своє майно [19, с. 197].

Ю.Ю.Акіменко відзначає наявність позитивного досвіду багатьох країн англосаксонської та романо-германської правових систем, законодавство яких допускає існування товариств однієї особи, що поширює підприємницьку практику та збагачує правові механізми управління активами фізичних і юридичних осіб [17, с. 12].

Окремим критерієм поділу господарських товариств з одним учасником на види є спосіб їх створення.

Так, відповідно до ч.4 ст. 253 ЦК України, акціонерне товариство може бути створене однією особою чи може складатися з однієї особи у разі придбання одним акціонером усіх акцій товариства [3]. Щодо ТОВ та ТДВ, варто зазначити, що у нормах ЦК, ГК та ЗУ «Про ТОВ та ТДВ» не має прямих норм, що передбачали б можливість існування в разі придбання однією особою усіх часток, однак заборони такої можливості також відсутні. Також із змісту статті 23 ЗУ «Про ТОВ та ТДВ» не вбачається заборони на вихід учасника із товариства, в результаті якого у його складі залишається один учасник.

Отже, аналіз правозастосовної практики та чинного законодавства дозволяє виділити господарські товариства з одним учасником, які виникли в результаті їх створення однією особою (заснування або реорганізації), в результаті придбання одним учасником (акціонером) всіх часток (акцій) у статному капіталі товариства, в результаті виходу або виключення учасників зі складу ТОВ та ТДВ.

Конструктивним є виокремити види господарських товариств з одним учасником в залежності від суб'єктного складу їх засновників (учасників).

Так, відповідно до ч.4 ст. 153 ЦК України, акціонерне товариство не може мати єдиним учасником інше підприємницьке товариство, учасником якого є одна особа. Подібна норма була передбачена також у ч.2 ст. 141 ЦК України (в редакції від 06.02.2018 р.), відповідно до якої товариство з обмеженою відповідальністю не може мати єдиним учасником інше господарське товариство, учасником якого є одна особа [3]. Н.М. Гончарова відзначає., що таке обмеження встановлено з метою запобігти повному звільненню від

відповідальності реальних засновників [16]. На думку В.В. Кулакова, така заборона обумовлена відсутністю можливості покладення додаткової відповідальності на учасника за боргами ТОВ [28, с. 6]. При цьому, Ю.Ю. Акіменко навпаки стверджує про недоцільність заборони створення господарського товариства єдиним засновником якого є інше господарське товариство, що складається з однієї особи. На підставі чого дослідниця пропонує виключити з Цивільного кодексу відповідне положення [17, с. 19].

Однак, із прийняттям ЗУ «Про ТОВ та ТДВ», відповідна норма ЦК України була виключена, при цьому свого закріплення у новому законі не отримала. Авторами законопроекту, зокрема Ю.В. Тимошенко, А.І. Шкрум було запропоновано доповнити ст. 4 проекту ЗУ «Про ТОВ і ТДВ» частиною другою такого змісту «2. Товариство не може мати єдиним учасником інше господарське товариство, учасником якого є одна особа. Особа може бути учасником лише одного товариства з обмеженою відповідальністю, яке має одного учасника.», однак на розгляді комітету від 18.12.2017 року така пропозиція була відхилена. Відтак, вбачається, що законодавцем прийнята позиція надання права мати єдиним учасником інше підприємницьке товариство, учасником якого є одна особа.

І.Лехкодух критично оцінює відсутність обмежень щодо суб'єктного складу господарських товариств з одним учасником, зважаючи на ймовірність виникнення у такий спосіб сприятливих умов для безперешкодного створення підпорядкованих багатоланкових конструкції, які можуть бути використано з метою порушення прав кредиторів [15, с. 3]. При цьому, автор не уточнює яким саме чином це цей факт буде впливати на права кредиторів та пропонує запровадження на законодавчому рівні норми наступного змісту: «У разі набуття фізичною особою права власності на 100 % статутного капіталу господарського товариства, яке є єдиним учасником товариства з обмеженою відповідальністю, на це товариство покладається субсидіарна відповідальність за зобов'язаннями підконтрольного товариства, що виникли з дня державної реєстрації відповідних змін в установчих документах» [15, с. 3].

Переконані, що запровадження субсидіарної відповідальності учасника товариства з одним учасником по зобов'язанням товариства з одним учасником не відповідає правовій природі організаційно-правових форм, у формі яких може бути створене господарське товариство з одним учасником.

Вважаємо, що у будь-якому разі права кредиторів будуть дотримані наявністю сформованого статутного капіталу у товаристві, оплачених акцій, використання різних способів забезпечення виконання зобов'язань. Більш того, враховуючи межі відповідальності ТОВ, ТДВ та АТ за результати своєї діяльності, наявність у складі одного товариства іншого товариства з одним учасником або декількома не може впливати на особливості його відповідальності, адже вирішальне значення в цих організаційно-правових формах має майнова база такого товариства.

Отже, доречним є зважання на інші способи захисту прав кредиторів товариства з одним учасником, ніж обмеження його суб'єктного складу.

Враховуючи вищевикладене можна дійти висновку про класифікацію видів господарських товариств за наступними критеріями:

за організаційно-правовою формою на акціонерні товариства, ТОВ, ТДВ;
за способом створення: створені однією особою (заснування або реорганізація), створенні в результаті придбання одним учасником чи акціонером всіх часток чи акцій, створені в результаті виходу або виключення учасника за складу товариства .

ТОВ та ТДВ за суб'єктним складом його засновників (учасників) можна поділити на: 1) господарські товариства, у складі яких учасником є господарське товариство з одним учасником; 2) господарські товариства, у складі яких є господарські товариства із двома та більше учасниками. Значення запропонованої класифікації полягає в акцентуванні уваги контрагентів товариств з обмеженою відповідальністю на прозорості функціонування такого товариства.

1.3. Правова основа діяльності господарських товариств з одним учасником

Господарські товариства є найбільш поширеною організаційно-правовою формою для малого та середнього бізнесу. Якість правового регулювання їх створення та діяльності є важливою складовою сприятливого економічного клімату та потужним інструментом стимулювання економічного зростання та подолання наслідків карантинних заходів.

Створення та діяльність господарських товариств з одним учасником має свої, притаманні тільки цьому товариству ознаки, наявність яких обумовлює необхідність належного врегулювання відповідних відносин.

Правова основа діяльності господарських товариств з одним учасником має важливе значення для ефективного забезпечення його діяльності. Правову основу статусу господарських товариств з одним учасником складають положення ЦК України [3], Господарського кодексу України [4], Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» (надалі Закон про реєстрацію) [29], ЗУ «Про ТОВ та ТДВ» [5], ЗУ «Про АТ» [6] та деяких інших нормативно-правових актів.

Проаналізувавши норми законодавства, що регулюють діяльність господарські товариства з одним учасником, можна зробити висновок, що в більшості випадків, на діяльність вищезазначеного суб'єкта господарювання поширюються всі загальні норми, що передбачені для юридичних осіб взагалі та господарських товариств зокрема. Відтак, у більшості випадків не враховано особливості правового статусу господарських товариств з одним учасником, що призводить до практичних проблем у діяльності таких товариств.

Насамперед, нормами ЦК України закріплено загальні положення про юридичну особу (гл. 7 кн. 1), підприємницькі товариства (ст. 84), створення юридичної особи (ст. 87), державну реєстрацію юридичних осіб (ст. 89), основні

положення щодо цивільної правоздатності та дієздатності юридичної особи (ст.ст. 91, 92), відповідальність (ст. 96), припинення юридичної особи (ст. 104).

Окрім цього, загальні положення щодо господарських товариств закріплено нормами ГК України, зокрема щодо утворення суб'єктів господарювання (ст. 56), установчих документів (ст. 57), державної реєстрації (ст. 58) та припинення суб'єкта господарювання (ст. 59), загальні положення щодо господарських товариств (глава 9), майнової основи господарювання (гл. 14 розділу 3), умов визнання угод, укладених засновником до державної реєстрації господарського товариства, такими, що укладені з товариством (ст. 84), механізму управління діяльністю товариства та умов відповідальності його посадових осіб (ст. 89), корпоративних прав та відносин (ст. 167), відповідальності за правопорушення у сфері господарювання (ст. ст. 216–250).

Безперечно, вищезазначені положення безпосередньо регулюють діяльність господарських товариств з одним учасником, однак, при цьому, вбачається певна неповнота правового регулювання з урахуванням особливостей товариств, що мають одного учасника. Зокрема, до прикладу, положення ст. 84 ГК України, щодо наслідків укладення угод до реєстрації господарського товариства. Адже положення цієї статті не підлаштовані для їх застосування товариством з одним учасником, з урахуванням того, що особою, що уклала значний правочин є єдиним учасником товариства, який і уособлює в собі вищий орган управління товариством, що наділений повноваженнями щодо схвалення таких угод.

Загальні положення щодо державної реєстрації суб'єктів господарювання встановлені нормами ЦК та ГК України, однак основним законом що закріплює порядок державної реєстрації є – Закон про реєстрацію [29]. Відтак, законом визначено загальний порядок, вимоги до подання та перелік документів для державної реєстрації (ст.ст.14, 15, 17), вимоги до найменування юридичної особи (ст. 16), порядок та строки проведення державної реєстрації та інших реєстраційних дій (ст. ст. 14, 25–26), порядок оскарження рішень, дій або бездіяльності державного реєстратора, суб'єкта державної реєстрації (ст. 34),

ставки адміністративного збору, що справляється за державну реєстрацію (ст. 36).

Наступним нормативно-правовим актом, що є елементом правової основи діяльності господарських товариств з одним учасником є ЗУ «Про ТОВ і ТДВ», яким закріплено положення щодо створення товариства (глава 2), прав та обов'язків учасників (ст.ст. 5,6), статутного капіталу та вкладу учасників (глава 3), управління товариством (глава 4), припинення товариства (ст.48). Спеціальною нормою, що регулює діяльність ТОВ та ТДВ з одним учасником є ст. 37 ЗУ «Про ТОВ та ТДВ», щодо особливостей проведення загальних зборів учасників товариством, що має одного учасника.

До цього ж, варто зазначити, що ЗУ «Про ТОВ та ТДВ» відносно новий та як вбачається з Пояснювальної записки Законопроекту «Про ТОВ та ТДВ» метою його прийняття було вдосконалення регулювання відносин, які пов'язані із створенням, діяльністю та припиненням ТОВ та ТДВ. Усунення значних вад, які існують у чинному законодавстві, та приведення його у відповідність із нормами та концептуальними підходами, характерними для законодавчих актів Європейського Союзу та країн-членів ЄС. З аналізу ЗУ «Про ТОВ та ТДВ» можна прийти до висновку, що цілі та мета розробників проекту ЗУ «Про ТОВ та ТДВ» в певній мірі досягнута, до прикладу позитивними аспектами закону зокрема, окрім іншого, є виключення інформації про розмір статутного капіталу та переліку учасників товариства з переліку відомостей, що підлягають обов'язковому закріпленню в статуті (ст. 11), введення нового поняття – «корпоративний договір», встановлення солідарної відповідальності посадових осіб, діями яких учасники були введені в оману щодо фінансового стану товариства, що призвело до здійснення неправомірних виплат дивідендів (ч.5 ст. 25) та інше. До цього ж, в сфері регулювання діяльності товариства з одним учасником врегульовано питання особливостей проведення загальних зборів учасників товариством, що має одного учасника (ст. 36), закріплено заборону виходу учасника з товариства, внаслідок якого у товаристві не залишиться жодного учасника (ч. 5 ст. 24).

Д.А.Цветов до позитивних змін у правовому регулювання діяльності товариств з одним учасником у зв'язку із прийняттям ЗУ «Про ТОВ та ТДВ» відносить наступні: 1) скасування обмеження щодо участі у ТОВ в якості єдиного учасника іншого господарського товариства, учасником якого є одна особа; 2) встановлення заборони виходу учасника з товариства, в результаті якого в товаристві не залишиться жодного учасника, що виключить можливості паралізації діяльності вищого органу даного товариства, наділеного виключною компетенцією [19, с. 196].

Разом із тим, науковець слушно наголошує про те, що «незважаючи на те, що правова основа регулювання діяльності таких корпоративних підприємств, як ТОВ, вже достатньо сформована, все ж вона далеко не завжди відповідає вимогам господарської практики; основоположні нормативні акти, які регулюють такі правовідносини, мають чимало недоліків, що особливо гостро проявили себе під час виникнення та вирішення корпоративних конфліктів» [19, с. 196].

Звісно, до невирішені ряд теоретичних та практичних питань у сфері регулювання здійснення діяльності ТОВ та ТДВ з одним учасником варто віднести питання щодо особливостей реалізації права одного учасника в управлінні товариством, вимоги до змісту та порядку засвідчення одноосібного рішення єдиного учасника товариства, порядку управління товариством в разі втрати єдиного учасника товариства (наприклад, у зв'язку із смертю) або припинення юридичної особи, що була єдиним учасником товариства, а також дії корпоративного договору товариства, в разі участі у товаристві одного учасника, що відбулось в результаті виходу інших.

В процесі дослідження даного питання, варто згадати також про ЗУ «Про АТ», який встановлює загальні положення про акціонерні товариства з одним акціонером (ст.6), заснування акціонерного товариства (розділ 2), капітал акціонерного товариства (розділ 3), права та обов'язки (розділ 5), припинення (ст. 79) та інше.

Досліджуючи правову основу діяльності господарських товариств з одним учасником слід згадати Податковий кодекс України [34] (надалі – ПК України), який регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів усіх платників податку та зокрема, товариств з одним учасником.

Такий стан законодавства щодо регулювання правового статусу господарських товариств з одним учасником не відповідає конституційному принципу верховенства права, а також європейським стандартам щодо чіткості, ясності, зрозумілості закону. Зокрема, одним з основних фундаментальних елементів цього принципу є юридична визначеність, яка вимагає чіткості, ясності і недвозначності правових норм, оскільки інше не може забезпечити їх однакове застосування та не виключає необмеженості трактування у правозастосовній практиці. На це звертав увагу і Конституційний Суд України у відповідних рішеннях від 22.09.2005 № 5-рп, 29.06.2010 №17-рп, 11.10.2011 № 10-рп. [30].

Вимога щодо відповідності законодавства стандартам Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод стандарту неодноразово згадується у рішеннях Європейського суду з прав людини [31]. Так, у рішенні у справі «Веренцов проти України» від 11 квітня 2013 року суд вказав наступне: «...закон має бути доступним для зацікавлених осіб та сформованим з достатньою точністю для того, щоб надати їм можливість регулювати свою поведінку аби бути здатними – за потреби, за відповідної консультації – передбачати тією мірою, що є розумною за відповідних обставин, наслідки, які може потягнути за собою його дія» (рішення) [32].

Отже, тільки за умови врегулювання на рівні спеціального законодавства окреслених вище аспектів функціонування господарських товариств з одним учасником можна стверджувати про досконалість відповідного законодавства.

Зважаючи на викладене у науковій літературі вже висловлюються пропозиції щодо напрямів вдосконалення законодавства про господарські товариства з одним учасником.

Так, І.О. Лехкодух до напрямів вдосконалення чинного ЗУ «Про ТОВ та ТДВ» відносить: «уточнення умов визнання угод, укладених єдиним засновником до державної реєстрації товариства, такими, що укладені з товариством; уточнення переліку документів, які подаються заявником для державної реєстрації товариства, конкретизація порядку державної реєстрації припинення ТОВ у випадку смерті єдиного учасника, уточнення переліку відомостей, які має містити статут товариства; уточнення порядку внесення вкладу єдиним учасником товариства; закріплення обов'язку єдиного учасника брати участь в управлінні товариством; закріплення вимог до змісту та порядку засвідчення одноособового рішення учасника; встановлення порядку управління товариством у разі непередбачуваної втрати єдиного учасника; встановлення порядку припинення товариства у випадку втрати єдиного учасника та відсутності спадкоємців (правонаступників)» [33, с. 45].

Напрямами вдосконалення чинного ЗУ «Про ТОВ та ТДВ» Д.А. Цветов вважає запровадження механізму реалізації єдиним учасником ТОВ права на управління, закріплення вимог до форми та змісту письмового рішення такого учасника з питань, що належать до компетенції загальних зборів учасників; встановлення меж можливості регулювання питань правового статусу ТОВ з одним учасником в установчих документах ТОВ [19, с. 199].

Варто погодитись із фахівцями в цій частині. При цьому, запропонований перелік напрямів вдосконалення законодавства щодо ТОВ з одним учасником не можна визнати вичерпним зважаючи на нижчевикладене.

Так, до елементів правового основи регулювання діяльності господарських товариств з одним учасником, варто віднести Статут товариства, а також Положення Модельного статуту товариства з обмеженою відповідальністю, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27 березня 2019 року № 367 «Деякі питання дерегуляції господарської діяльності» [35].

Як вбачається, з ч.1 ст. 82 ГК України, установчим документом акціонерного товариства, товариства з обмеженою відповідальністю і товариства

з додатковою відповідальністю є статут. Загальні положення щодо змісту установчих документів господарського товариства передбачено ст. 82 ГК України, щодо статуту суб'єкта господарювання – у ст. 57 ГК України. До того ж, особливості статуту ТОВ та ТДВ, а також АТ конкретизовані в ч.3, ч.4 ст. 83 ГК України [4]. Окрім цього, вимоги до статуту ТОВ та ТДВ передбачено у ст. 11 спеціального законом, що регулює їх діяльність – ЗУ «Про ТОВ та ТДВ». Для АТ відповідна норма міститься у ст. 13 ЗУ «Про АТ» [6].

Аналіз Модельного статуту ТОВ дозволяє дійти висновку про можливість його використання засновниками тільки у випадку створення ТОВ двома або більше особами. Зважаючи на цей факт І.Лехкодух пропонує внесення змін до модельного статуту, якими будуть враховані конструктивні особливості цього виду господарських товариств, а саме, права та обов'язки учасника такого товариства, положення щодо загальних зборів, перелік органів товариства та порядку їх утворення, особливості відступлення частки учасника [33, с. 44].

Підтримуючи автора в частині необхідності забезпечення існування Модельного статуту щодо господарських товариств з одним учасником, варто відзначити неконструктивність доповнення окресленими положеннями вже існуючого модельного статуту із огляду на невиправданість об'єднання в одному документі положень двох самостійних документів. З огляду на зазначене, вбачається ґрунтовним затвердження Модельного статуту товариства з обмеженою відповідальністю з одним учасником, як самостійного документу, в якому варто передбачити положення щодо прав та обов'язків товариства та його учасника; управління ТОВ з одним учасником; правового режиму майна ТОВ з одним учасником; підстав та порядку відповідальності господарського товариства, його засновника (учасника), положення щодо припинення діяльності ТОВ з одним учасником.

Окрім цього, варто звернути увагу на новелу українського законодавства – корпоративний договір. Безперечно, такий вид договору не є установчим документом товариства, однак, зважаючи на його природу, а саме як засіб

регулювання корпоративних відносин, вбачається за необхідне дослідити його більш детально.

Відтак, як вбачається з ч.1 ст. 7 ЗУ «Про ТОВ та ТДВ» корпоративний договір - це договір, за яким учасники товариства зобов'язуються реалізовувати свої права та повноваження певним чином або утримуватися від їх реалізації (далі - корпоративний договір), є безвідплатним і вчиняється в письмовій формі. Корпоративний договір, який не відповідає цим вимогам, є нікчемним [5].

При цьому, враховуючи загальні положення щодо договору відповідно до ЦК України, договором є домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків (ч.1 ст. 626 ЦК України). Таким чином, враховуючи, що конкретні вимоги до кількості учасників в укладенні корпоративного договору відсутні, вбачається, що мінімальною кількістю є два учасника.

Однак, варто звернути увагу, що в на практиці, у разі якщо учасника товариства укладено корпоративний договір, однак в подальшому у товаристві залишився лише один учасника, в результаті виходу інших, вбачається нерегульованість подальшої дії такого договору. Адже фактично, відбувається невідповідність із загальними положеннями про договір, враховуючи відсутність двох або більше сторін.

Більш того, необхідність існування корпоративного договору в товаристві з одним учасником є сумнівною із огляду на положення, які зазвичай він включає. Зокрема, враховуючи досвід країн, в яких вже впроваджено корпоративний договір (РФ, Казахстан) та виходячи із особистого аналізу розроблених правниками типових форм корпоративних договорів у корпоративному договорі можуть бути закріплені положення наступного змісту:

а) обов'язок голосувати у певний спосіб на загальних зборах учасників, тобто голосувати «за» або «проти» по певним питання, які включено до порядку денного загальних зборів учасників товариства або узгоджувати з іншими учасниками варіант свого голосування;

б) узгоджено вчиняти інші дії, пов'язані з управлінням товариства, тобто утримуватися від голосування на загальних зборах при наявності певних обставин, ініціювати включення певних питань до порядку денного загальних зборів тощо;

в) особливості реалізації учасником товариства переважного права на придбання частки або частини частки іншого учасника товариства, тобто використовувати або не використовувати своє переважне право на купівлю частки іншого учасника;

г) обов'язок утримуватись від реалізації переважного права, наприклад, не використовувати це право протягом певного часу.

Отже, всі положення корпоративного договору передбачають особливості реалізації корпоративних прав одним із учасником відносно корпоративних прав іншого учасника, здатний створити для групи учасників інші умови, ніж ті, що передбачені у статуті товариства для всіх учасників. Зважаючи дія цього виду договору у випадку залишення в товаристві одного учасника є недоцільною. При цьому, законодавством не врегульовано питання припинення дії договору або визначення такого договору дійсним у разі залишення у товаристві одного учасника. Фактично, дія такого договору в такому випадку встановлює регулювання здійснення прав та повноважень лише для однієї особи, що не співвідноситься із загальними положеннями корпоративного договору, відповідно до ЗУ «Про ТОВ та ТДВ». Таким чином, для врегулювання цього питання, вбачається за необхідне доповнити ст. 7 ЗУ «Про ТОВ та ТДВ» нормою з наступним змістом: «Корпоративний договір припиняється в разі участі у товаристві одного учасника».

З аналізу правової основи діяльності товариств з одним учасником, можна зробити висновок, що здебільшого положення окреслених нормативно-правових актів стосуються усіх господарських товариств, з деякими уточненнями щодо регулювання діяльності товариств з одним учасником. Відтак, запровадження в основних нормативно-правових актах спеціальних

норм щодо діяльності таких товариств, здатне покращити стан правового забезпечення в окресленій сфері суспільних відносин.

В рамках цього підрозділу магістерського дослідження варто виділити наступні напрями вдосконалення законодавства щодо господарських товариств з одним учасником, які раніше не були запропоновані фахівцями, зокрема: запровадження Модельного статуту ТОВ та АТ з одним учасником; закріплення положень щодо дії корпоративного договору товариства, в разі участі у товаристві одного учасника, що відбулось в результаті виходу або припинення у іншій спосіб участі інших учасників (акціонерів) господарського товариства, забезпечення контролю за дотриманням вимог законодавства щодо формування статутного капіталу (розміщення акцій); уточнення системи органів управління господарського товариства з одним учасником.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Уточнено, що господарським товариством з одним учасником є корпоративне товариство, статутний капітал якого поділений на частки (акції однакової номінальної вартості), сто відсотків яких належить однієї особі. Товариство з одним учасником наділене як загальними, так і спеціальними ознаками господарських товариств.

Виділено видів господарських товариств з одним учасником в залежності від наступних критеріїв: організаційно-правова форма, спосіб створення, суб'єктний склад його засновників (учасників).

Встановлено, що правову основу статусу господарських товариств з одним учасником складають положення ЦК України, ГК України, Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань», ЗУ «Про ТОВ та ТДВ», ЗУ «Про АТ», норми яких у більшості випадків не враховано особливості правового статуту господарських товариств з одним учасником, з зв'язку із цим запропоновано напрями їх вдосконалення.

РОЗДІЛ 2 ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВОВОГО СТАТУСУ ГОСПОДАРСЬКОГО ТОВАРИСТВА З ОДНИМ УЧАСНИКОМ

2.1. Створення господарського товариства з одним учасником

Створення господарського товариства являє собою багатостадійний процес, що складається із фактичних та юридичних дій, як засновників, так і уповноважених державних органів здійснюють у певному порядку. Не є виключенням і процес створення господарського товариства з одним учасником.

Можна виділити прямий та непрямий спосіб створення господарських товариств з одним учасником.

Прямий спосіб створення товариства з одним учасником має місце у випадку створення однією юридичною або фізичною особою нового господарського товариства шляхом його заснування або реорганізації. Реалізація такого способу створення товариства з одним учасником можна умовно об'єднати в наступні етапи.

Першим етапом створення господарського товариства з одним учасником є прийняття рішення засновником про створення АТ, ТОВ або ТДВ.

Як відзначає В.І.Цікало, «оскільки корпоративне товариство може діяти у складі одного учасника, то підставою його заснування вважається односторонній правочин (для фізичних осіб) чи правовий акт (для юридичних осіб та інших учасників цивільних відносин) – рішення одного засновника про утворення корпоративного товариства» [18, с. 49].

На цьому етапі вирішуються наступні питання:

1) *обирається назва товариства.* Найменування товариства має містити назву і організаційно-правову форму (ч. 1 ст. 9 Закону про товариства, ст. 16 Закону про реєстрацію, ст. 90 Цивільного кодексу). Обираючи назву товариства слід враховувати вимоги статті 90 ЦК України та статті 16 Закону про реєстрацію, частини шостої статті 82 ГК України, які зводяться до того, що назва має бути унікальною і не співпадати із назвою інших ТОВ або ТДВ. Певні

особливості оформлення назви товариств закріплені і у відповідному наказі Міністерства юстиції України [36]. При цьому, товариство може мати скорочене найменування українською мовою, повне і скорочене найменування іноземними мовами (ч. 2 ст. 9 Закону про товариства);

2) *вирішується питання про місцезнаходження товариства*. Відповідно до статті 90 ЦК України, місцезнаходженням юридичної особи є фактичне місце ведення діяльності чи розташування офісу, з якого проводиться щоденне керування діяльністю юридичної особи (переважно знаходиться керівництво) та здійснення управління і обліку. Місцезнаходження товариства є обов'язковим реквізитом заяви про державну реєстрацію створення юридичної особи [37]. Як правило, в якості такої адреси вказують адресу реєстрації засновника або адресу місця розташування офісу, з якого проводиться щоденне керування товариством. Слід відзначити, що вибір адреси місцезнаходження товариства впливає на визначення органу державної фіскальної служби, в якій товариство буде знаходитись на податковому обліку. При цьому, законодавство не вимагає надання державному реєстратору документів, які можуть підтвердити право користування приміщенням за вказаною адресою.

3) *вирішується питання про призначення керівника товариства*. Посаду директора може обіймати безпосередньо засновник, або обрана ним (ними) третя особа. Відомості про керівника товариства обов'язково зазначаються в рішенні про створення товариства та є одним із обов'язкових реквізитів заяви про державну реєстрацію створення юридичної особи

4) *обираються види господарської діяльності товариства*. Зазначення цих видів діяльності є обов'язковим при заповненні бланку заяви про державну реєстрацію створення юридичної особи. При виборі видів господарської діяльності товариства обов'язково слід керуватися Класифікацією видів економічної діяльності ДК 009:2010 [38]. Законодавством не обмежена кількість видів діяльності, якими може займатися товариство, проте один вид діяльності повинен бути вказаний основним.

б) *готується текст статуту*. Установчим документом АТ, ТОВ та ТДВ є статут.

Згідно з частиною п'ятою статті 11 ЗУ «Про ТОВ та ТДВ», у статуті товариства зазначаються відомості про: 1) повне та скорочене (за наявності) найменування товариства; 2) органи управління товариством, їх компетенцію, порядок прийняття ними рішень; 3) порядок вступу до товариства та виходу з нього. Статут товариства може містити інші відомості, що не суперечать закону.

Поряд із цим, вимоги до змісту статуту закріплені і у частини другої та четвертої статті 82 ГК України, відповідно до якої статут ТОВ або ТДВ повинен містити відомості про вид товариства, предмет і цілі його діяльності, склад засновників та учасників, склад і компетенцію органів товариства та порядок прийняття ними рішень, відомості про розмір часток кожного з учасників, розмір, склад та порядок внесення ними вкладів.

При цьому, заслуговує на підтримку позиція розробників проекту Закону про товариства про те, що виключення інформації про розмір статутного капіталу та переліку учасників товариства з переліку відомостей, що підлягають обов'язковому закріпленню в статуті здатне виключити конфлікт із механізмами, що регулюють відчуження або перехід часток учасників у статутному капіталі, оскільки незалежно від підстав набуття особою прав на частку вимагала внесення змін до статуту і створювала неприйнятний для багатьох інвесторів ризик блокування реєстрації змін у складі учасників та порушення прав особи, що набула частку на законних підставах [39].

Варто відзначити, що перша редакція проекту Закону про товариства передбачала виключення статті 82 із ГК України. В той же час із порівняльної таблиці до другого повторного читання цю статтю без будь яких пояснень залишено за пропозицією народного депутата Іванчук А.В. [40].

О.Кірічек та Р. Пічко вважають, що диспозитивна ст. 11 Закону про товариства доповнюється імперативною ст. 82 ГК України, тому навряд чи можна говорити про конкуренцію правових норм, оскільки є факт їх доповнення, але ніяк не їх колізія; саме тому, зміст статуту товариства з обмеженою

відповідальністю повинен включати дані про учасників та їх внески та інші відомості визначені ГК України [41]. Така позиція заслуговує на увагу з доктринальної точки зору. В той же час, зважаючи на практичні аспекти застосування, більш виваженими є вимоги до змісту статуту, які закріплено в Законі про товариства, у тому числі з огляду на те, що відомості про статутний капітал та його засновників відображаються у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань. Звісно, при розробці засновниками товариств статутів обов'язково постане питання про те, нормам якого законодавчого акту щодо змісту статуту треба надати перевагу. При вирішенні цього питання варто застосовувати лист Міністерства юстиції «Щодо практики застосування норм права у випадку колізії» від 26.12.2008 № 758-0-2-08-19, в якому зазначено, що у разі існування неузгодженості між нормами, виданими одним і тим самим нормотворчим органом, застосовується акт, виданий пізніше, навіть якщо прийнятий раніше акт не втратив своєї чинності [42]. Отже, таким актом є Закон про товариства.

Відповідно до частини першої статті 17 Закону про реєстрацію, у заяві про державну реєстрацію створення юридичної особи приватного права може зазначатися, що вона діє на підставі модельного статуту. Модельним статутом є типовий установчий документ, який затверджений Кабінетом Міністрів України і використовується для створення та провадження діяльності юридичних осіб відповідної організаційно-правової форми.

Варто відзначити, що на сьогодні Кабінетом Міністрів України затверджено модельний статуту тільки для ТОВ [35]. Доцільність діяльності ТОВ на підставі модельного статуту неоднозначно оцінюється науковцями і практиками. Так, на переконання О.Р.Кібенко, впровадження Модельного статуту відповідає позитивній британській практиці та дозволяє спростити процес реєстрації господарських товариств та зменшити ризик визнання установчих документів товариства недійсними (як таких, що не містять обов'язкових відомостей, передбачених законодавством України) [44, с. 185].

Протилежну думку має О.А.Черненко, яка стверджує, що модельний

статут не забезпечить надійний фундамент для успішного функціонування суб'єкта господарювання [45, с. 155]. Підтримуючи позицію О.А. Черненко, варто наголосити, що модельний статут містить тільки загальні положення щодо діяльності ТОВ та в ньому неможливо прописати необхідні для учасників ТОВ положення, наприклад стосовно обмеження повноважень директора або інших уповноважених осіб ТОВ. Так, Закон про товариства надає учасникам право самостійно визначити в Статуті, які правочини будуть визнаватися значними (наприклад визначити максимальну вартість товару на яку укладатимуться договори) і потребувати згоди відповідних органів товариства.

Вважаємо, що за умови розроблення досконалого Модельного статуту господарського товариства з одним учасником, рішення про діяльність товариства на підставі модельного статуту буде конструктивним. Поряд із цим, у випадку потреби, ТОВ може у будь-який час відмовитися від використання модельного статуту і затвердити власний статут.

7) *обирається система оподаткування.* В залежності від обсягу доходу протягом року та виду господарської діяльності підприємства товариство може обрати загальну або спрощену систему оподаткування.

Заява про обрання товариством певної системи оподаткування подається державному реєстратору разом із іншими документами для проведення державної реєстрації товариства.

8) *приймається рішення про формування статутного капіталу,* а саме, визначення його загального розміру та форми вкладу засновника.

За загальним правилом, засновник має право визначити розмір статутного капіталу у будь-якому розмірі, адже законодавство не закріплює вимог до мінімального або максимального розміру статутного капіталу. Поряд із цим, підтримуємо фахівців Головного науково-експертного управління Верховної Ради України, які критично оцінили відсутність у Законі про товариства вимоги щодо мінімального розміру статутного капіталу адже вважають, що в такому вигляді він не буде виконувати функцію гарантування інтересів кредиторів, що є одною із його головних функцій [46].

Розмір статутного капіталу товариства складається з номінальної вартості часток його учасників, виражених у національній валюті України. За бажанням, їх розмір може визначатися у відсотках, розмір який буде відповідати співвідношенню номінальної вартості його частки та статутного капіталу товариства (ст. 12 Закону про товариства). При цьому, засновники можуть домовитись про внесення вкладу як у грошовій формі, так і у виді цінних паперів та іншого майна, якщо інше не встановлено законом (ст. 12 Закону про товариства).

Наступним етапом створення господарського товариства з одним учасником є його державна реєстрація, яка здійснюється в порядку передбаченому Законом про реєстрацію. На думку авторів науково-практичного коментарю Господарського кодексу України, цілями державної реєстрації суб'єктів господарювання є: збір та підтвердження достовірних даних про правове, майнове та організаційне становище суб'єктів господарювання; здійснення первинного контролю за легітимністю виникнення, зміни та припинення правового статусу суб'єкта господарювання; запобігання неправомірному використанню суб'єктом – юридичною особою у своїй назві найменувань державних органів та органів місцевого самоврядування та похідних від них найменувань, найменувань вже зареєстрованих суб'єктів; чітка ідентифікація (індивідуалізація) суб'єкта в господарському обороті; отримання суб'єктом господарської компетенції [47, с. 98].

Суб'єктами державної реєстрації є нотаріуси, виконавчі органи сільських, селищних та міських рад, Київська та Севастопольська міські, районні, районні у містах Києві та Севастополі державні адміністрації, акредитовані суб'єкти.

Для державної реєстрації товариства треба подати суб'єкту державної реєстрації незалежно від місця знаходження товариства пакет документів, перелік яких закріплено у статті 17 Закону про реєстрацію. У випадку відсутності підстав для зупинення розгляду документів або для відмови у державній реєстрації відмови протягом 24 годин після надходження документів, поданих для державної реєстрації проводить державну реєстрацію товариства

(Ст. 26 Закону про реєстрацію). За бажанням заявника державний реєстратор може видати особисто або направити поштою виписку з Єдиного державного реєстру у паперовій формі за результатами проведеної реєстраційної.

ТОВ та ТДВ є створеним із дня їх державної реєстрації (ч. 4 ст. 87 ЦК України). Проте для повної легітимізації діяльності ТОВ або ТДВ треба виготовити печатку товариства, отримати відкрити рахунок в банківській установі, отримати дозвільні документи у випадку здійснення певних видів діяльності тощо.

Відмінності у створенні АТ з одним учасником полягають у необхідності після прийняття учасником рішення про створення АТ здійснення емісії акції та забезпечення опублікуванні для загального відома інформації про придбання одним учасником усіх акцій товариства в порядку, передбаченому Положенням про розкриття інформації емітентами цінних паперів, яке затверджене Рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 03.12.2013 р. № 2826 (ст. 9 ЗУ «Про АТ»). Особливості реалізації цих етапів не можуть бути докладно розглянути в рамках цього дослідження із огляду на необхідність дотримання вимог щодо обсягу магістерського дослідження [48].

Створення ТОВ або ТДВ у непрямий спосіб може мати місце у випадку виходу або виключення одного із учасників з його складу учасників товариства, у випадку набуття одним учасником прав на 100 відсотків частки у статутному капіталі. Створення АТ у непрямий спосіб може мати місце у випадку набуття права власності на всі 100 відсотків акцій товариства однією особою.

При цьому вважаємо, що непрямий спосіб створення ТОВ та ТДВ шляхом набуття прав на 100 відсотків частки охоплює такі способи набуття як спадкування, дарування, купівля-продаж.

Дослідження порядку створення господарських товариств з одним учасником дозволяє дійти висновку про відсутність особливостей їх створення порівняно із порядком створення всіх інших господарських товариств. Такі товариства реєструються на підставі стандартного пакету документів. Як

несуттєву відмінність варто виділити рішення засновника про створення, яке є одностороннім актом.

2.2. Управління господарським товариством з одним учасником

Насамперед в розгляді цього питання, варто зазначити, що відповідно до ч.1 ст. 97 ЦК України, управління товариством здійснюють його органи. Відповідно до ч.2 ст.97 ЦК України, такими органами є загальні збори його учасників і виконавчий орган, якщо інше не встановлено законом

Щодо акціонерних товариств, то відповідно до ч.1 ст. 32 ЗУ «Про АТ» Загальні збори є вищим органом акціонерного товариства [6]. В спеціальному законі щодо регулювання діяльності ТОВ та ТДВ визначено, що товариства є загальні збори учасників, наглядова рада (у разі утворення) та виконавчий орган (ч.1 ст. 28 ЗУ «Про ТОВ та ТДВ»).

Положення статей 32-36 вищезазначеного закону закріплюють загальний порядок скликання, проведення та прийняття рішення загальними зборами, однак враховуючи особливості здійснення діяльності статтею 37 ЗУ «Про ТОВ та ТДВ» визначено особливості проведення загальних зборів для такого суб'єкта, так, у товаристві, що має одного учасника, рішення з питань, що належать до компетенції загальних зборів учасників, приймаються таким учасником товариства одноособово та оформлюються письмовим рішенням такого учасника [5]. При цьому, до товариства з одним учасником не застосовуються положення [статей 32-36](#) цього Закону, а інші положення цього Закону застосовуються з урахуванням положень частини першої цієї статті (ч.2 ст. 37 ЗУ «Про ТОВ та ТДВ»).

Норма подібного змісту закріплена і щодо вищого органу управління акціонерного товариства. Так, відповідно частини третьої статті 149 ЗУ «Про АТ», повноваження загальних зборів товариства, здійснюються акціонером

одноосібно шляхом прийняття рішень, які оформлюються у формі письмового рішення та має статус протоколу загальних зборів акціонерного товариства.

Положення законодавства в цій частині заслуговує на позитивну оцінку, адже очевидним є факт неможливості проведення зборів у складі одного єдиного учасника товариства. Більш того, законодавство в цій частині в повній мірі відповідає положенням статті 4 Дванадцятої директиви № 89/667/ЄЕС від 21.12.1989 р. про товариства з обмеженою відповідальністю з єдиним учасником, відповідно до якої єдиний учасник виконує повноваження загальних зборів товариства, а рішення, які ухвалені єдиним учасником, мають бути зафіксовані у протоколі, або вчинені в іншій письмовій формі [2].

Отже, діяльність вищого органу управління товариства з одним учасником має особливості. При цьому, у науковій площині точиться дискусія щодо іменування вищого органу управління товариства з одним учасником.

З прийняттям нового Закону про ТОВ в юридичних колах відбуваються постійні дискусії на тему вищого органу управління в ТОВ з одним учасником. Зокрема, О.Бондаренко та Я.Білоголовий пропонують вищий орган управління господарського товариства з одним учасником іменувати «Загальні збори Учасника». Така пропозиція вбачається нелогічною, адже використання у назві вищого органу управління слова «збори» передбачає участь декількох осіб. Отже, вважаємо більш конструктивним іменування вищого органу управління товариства з одним учасником як Учасник (для ТОВ та ТДВ) або Акціонер (для АТ) [49]

Компетенція вищого органу управління ТОВ та ТДВ визначена статтею 30 ЗУ «Про ТОВ та ТДВ», АТ – ст. 33 ЗУ «Про АТ».

При цьому, варто зазначити, що питання, віднесені законом до компетенції вищого органу товариства, не можуть бути віднесені до компетенції інших органів товариства, якщо інше не випливає з цього Закону (с.3 ст. 30 ЗУ «Про ТОВ та ТДВ»).

Аналіз правозастосовної практики щодо роботи вищого органу управління товариством з одним учасником дозволяє стверджувати про

наявність проблемного питання, зокрема, відсутності законодавчого закріплення регулювання діяльністю товариства в разі втрати єдиного учасника (зокрема у зв'язку зі смертю) або припинення господарського товариства, що було єдиним учасником. До прикладу, згідно з [ст. 38 Кодексу законів про працю України](#) (надалі – КзпП України) працівник має право розірвати трудовий договір, укладений на невизначений строк, попередивши про це власника або уповноважений ним орган письмово за два тижні [50]. Відтак, в разі смерті єдиного учасника товариства, особа, що виконувала обов'язки директора позбавлена можливості припинення трудових відносин, враховуючи фактичну неможливість дотримання ст. 38 КзпП України.

Підтвердженням зазначеної проблеми на практиці є рішення Деснянського районного суду м. Києва від 16 березня 2020 року у справі № 754/857/20. Так, засновником та єдиним учасником ТОВ_1 було ТОВ_2. На підставі рішення суду ТОВ_2 було ліквідовано, що унеможливило фактичне управління ТОВ_1. З урахуванням цього, особа, що виконувала обов'язки директора ТОВ_1 виявила бажання припинити трудові відносини. Відтак, фактично директор був позбавлений можливості подати відповідну заяву про звільнення до вищого органу управління Товариства, відповідно до вимоги ст. 39 КзпП України, оскільки єдиного учасника товариства ліквідовано. Таким чином, для захисту своїх прав, директор звернувся до суду про припинення трудових відносин. З ТОВ_1. Рішенням суду позовну заяву було задоволено [51]. Іншим прикладом є Постанова Верховного суду від 22.05.2019 р. у справі № 757/61865/16-ц. Так, позивачем було подано позовну заяву про припинення трудових відносин з ТОВ, на підставі того, що єдиний учасник товариства помер, що позбавляє позивача вирішити питання про розірвання трудового договору. Рішенням першої інстанції у задоволенні позову було відмовлено та мотивовано тим, що питання щодо прийняття на посаду позивача ОСОБА_1 та його звільнення з цієї посади повинно вирішуватись загальними зборами та спадкоємцем єдиного учасника товариства. Ухвалою Апеляційного суду рішення суду першої інстанції залишено без змін. Однак, Верховним судом позовні вимоги було задоволено, в

обґрунтування чого зазначено, що у зв'язку зі припиненням єдиного учасника товариства унеможливлено вирішення питання звільнення директора товариства шляхом проведення загальних зборів його учасників. Тобто, існує порушення права позивача на припинення трудових відносин. При цьому, положення закону щодо письмового попередження власника про бажання працівника звільнитись нівелюється, а іншого порядку звільнення з ініціативи працівника чинне законодавство не передбачає. Таким чином, недосконалість національного законодавства та прогалини у правовому регулюванні певних правовідносин не можуть бути підставою для позбавлення особи права на захист його порушених прав у обраний ним спосіб [52].

Таким чином, вбачається, що прогалина в законодавстві щодо регулювання діяльності товариства з одним учасником, в разі втрати учасника товариства або припинення юридичної особи, що була єдиним учасником такого товариства, окрім іншого, порушує права осіб, що працюють за трудовим договором на можливість припинення таких відносин.

Проблема неможливості управління товариством у разі втрати єдиного учасника була предметом наукового дослідження деяких правників, так, Т.В. Блащук звертає увагу, що аналізу положень Цивільного кодексу в такій ситуації юридична особа не припиняється автоматично, а продовжує існувати до того часу, поки замість учасника, що вибув не вступають нові або ж майно перейде до правонаступників, при цьому питання про існування юридичної особи так і залишається невирішеним [24, с.7].

При цьому, І.О. Лехкодух, окрім іншого, виокремлює однією із проблем у зв'язку із втратою єдиного учасника - блокування можливість вчинення будь-яких дій щодо вступу спадкоємців у товариство у зв'язку з відсутністю вищого органу управління товариством, наділеного виключною компетенцією в цьому питанні [15, с.126]. До того, дослідниця звертає увагу на невирішене питання управління товариством з одним учасником у разі відмови спадкоємців стати учасниками товариства [15, с.127].

Таким чином, в разі втрати єдиного учасника товариства, управління товариством фактично блокується, припинення трудових відносин, а вступ у товариство спадкоємців та ліквідація такої юридичної особи стає неможливою.

Отже, можна стверджувати про наявність прогалини законодавчого регулювання порядку управління господарським товариством з одним учасником, в разі втрати єдиного учасника через смерть або визнання недієздатним, обмежено дієздатним; припинення юридичної особи, що була єдиним учасником такого товариства.

Вирішення цього проблемного питання І.Лехкодурх пропонує двома способами: 1) узгодження питання про управління товариством у випадку втрати єдиного учасника в статуті товариства; 2) укладення договору управління з відстрочкою виконання до настання непередбачуваних обставин та закріплення в установчих документах відповідних положень з істотними умовами такого управління [15, с. 127].

Така пропозиція вбачається конструктивною тільки в частині обов'язковості узгодження цього питання в статуті товариства. При цьому, важко підтримати пропозицію про закріплення на законодавчому рівні обов'язку єдиного учасника укласти договір управління, адже не варто виключати виникнення подібних непередбачувальних обставин і у такого управителя. Більш того, із часом відносини між єдиним учасником та управителем можуть змінити на гірші, що може скласти загрозу для його спадкоємців, які ризикують успадкувати знецінені корпоративні права внаслідок неефективного управління товариством, можливо навіть умисного. Більш того, у цивільному законодавстві докладно регламентовано тільки положення щодо договору управління майном, товариство з одним учасником же не може визнаватися майном в такому розумінні, адже товариство є самостійним суб'єктом господарювання.

Звісно, товариство не може припинити свою діяльність на строк до оформлення спадкоємцями своїх прав на відповідні корпоративні права. При цьому, засновник не позбавлений права в статуті товариства закріпити

положення про передачу своїх повноважень в окреслених випадках одному або всім спадкоємцям, третій особі.

Продовжуючи дослідження питання управління господарських товариств з одним учасником, варто також розглянути питання можливості створення наглядової ради, з урахування особливостей товариств з одним учасником. Так, відповідно до ч.1 ст. 52 ЗУ «Про АТ», наглядова рада акціонерного товариства є колегіальним органом, що здійснює захист прав акціонерів товариства і в межах компетенції, визначеної статутом та цим Законом, здійснює управління акціонерним товариством, а також контролює та регулює діяльність виконавчого органу [6]. При цьому, законодавцем визначено, що створення наглядової ради є обов'язковим у приватних акціонерних товариства з кількістю акціонерів 10 та більше осіб (абз.1 ч.1 ст. 52 ЗУ «Про АТ»). Відтак, вбачається, що у випадку здійснення діяльності АТ з одним учасником, наглядова рада не може бути створена на підставі того, що вона є колегіальним органом, при цьому враховуючи те, що таке господарське товариство має єдиного акціонера, вбачається, що створення такого органу не є обов'язковим.

Продовжуючи, варто зазначити, що згідно з ч.1 ст. 38 ЗУ «Про ТОВ та ТДВ» Статутом товариства може бути передбачено утворення наглядової ради. Тобто, можна зробити висновок, що створення наглядової ради не є обов'язковим [5]. При цьому, порядок діяльності наглядової ради, її компетенція, кількість членів і порядок їх обрання, у тому числі незалежних членів наглядової ради, розмір винагороди членів наглядової ради, а також порядок обрання та припинення їхніх повноважень визначаються статутом товариства (ч.3 ст. 38 ЗУ «Про ТОВ та ТДВ»). Окрім іншого, наглядова рада в межах компетенції, визначеної статутом товариства, контролює та регулює діяльність виконавчого органу товариства. Зокрема, до компетенції наглядової ради може бути віднесено обрання одноосібного виконавчого органу товариства або членів колегіального виконавчого органу товариства (всіх чи окремо одного або декількох з них), зупинення та припинення їхніх повноважень, встановлення розміру винагороди членам виконавчого органу товариства (ч.2 ст. 38 ЗУ «Про ТОВ та ТДВ»). Отже,

остаточне визначення компетенції наглядової ради має місце у статуті товариства. До того ж, з кожним членом наглядової ради укладається цивільно-правовий договір або трудовий контракт, яким може бути чи безоплатним (ч.5 ст. 38 ЗУ «Про ТОВ та ТДВ»).

Відтак, можна зробити висновок, що наглядова рада ТОВ та ТДВ може бути створена не лише з учасників товариства, а й з третіми особами на підставі цивільно-правового договору або трудового контракту, що є оптимальним вирішення питання створення такого органу управління в товаристві з одним учасником.

Продовжуючи дослідження питання управління господарських товариств з одним учасником, варто зазначити, що управління поточною діяльністю товариства здійснює Виконавчий орган товариства (ч.1 ст. 39 ЗУ «Про ТОВ та ТДВ»), до компетенції якого належить вирішення всіх питань, пов'язаних з управлінням поточною діяльністю товариства, крім питань, що належать до виключної компетенції загальних зборів учасників та наглядової ради товариства (у разі утворення) (ч.2 ст. 39 ЗУ «Про ТОВ та ТДВ»). За загальним правилом виконавчий орган є одноосібним, що має назву «директор», однак статутом може бути передбачена й інша назва (ч.4 ст. 39 ЗУ «Про ТОВ та ТДВ»).

Відповідно до п. 7 ч. 2 ст. 30 ЗУ «Про ТОВ та ТДВ» обрання одноосібного виконавчого органу товариства або членів колегіального виконавчого органу (всіх чи окремо одного або декількох з них), встановлення розміру винагороди членам виконавчого органу товариства належить до компетенції Загальних зборів учасників товариства [5].

У науковій літературі висловлюються думки щодо визнання єдиного учасника товариства фактичним керівником товариства, навіть, якщо у статуті товариства директором визначено іншу особу, адже такий підхід надасть можливість об'єктивно визначити реальну волю товариства та має істотне значення для розподілу відповідальності між ними [28, с. 6].

Вважаємо таку пропозицію неоднозначною із огляду на те, що наявність у єдиного учасника можливості впливати на рішення виконавчого органу не може

свідчити про використання ним свого впливу при прийнятті будь-якого рішення. Звичайно, прийняття більшості рішень щодо поточної діяльності товариства буде волею його директора. При цьому, рішення по справам, які не відносяться до поточних належать до компетенції вищого органу управління.

Враховуючи особливості господарського товариства, що має єдиного засновника (учасника), варто зазначити, що така особа має право призначити директором іншу особу на підставі трудового договору або самостійно виконувати функції директора. Однак на практиці наявне проблемне питання щодо визначення відносин трудовими чи корпоративними в разі самостійного виконання функцій директора єдиним засновником (учасником) товариства. Підтвердженням проблематичності вищезазначеного питання є практика накладення штрафу Управлінням Держпраці на підставі порушення вимог ч. 3 [ст. 24 КЗпП України](#) - допущення до роботи без укладення трудового договору, оформленого наказом чи розпорядженням власника або уповноваженого ним органу, що в подальшому оскаржується в судовому порядку. Так, Рівненським окружним адміністративним судом [54] та Восьмим апеляційним адміністративним судом було розглянуто справу № 857/1476/19 за позовом особи, що є засновником товариства та виконує функції директора до Управління Держпраці у Рівненській області про визнання протиправними та скасування постанов про накладення штрафу [55]. Відповідач стверджував, що засновник, який виконував обов'язки директора повинен працювати на підставі трудового договору та мав отримувати заробітну плату як найманий працівник. Однак, в мотивувальній частині рішення судом було зазначено, що відносини, які виникають при виконанні засновником функцій директора без укладання трудового договору є корпоративними, а отже відсутній обов'язок укласти трудовий договір, нараховувати та сплачувати заробітну плату [55]. Така судова позиція заслуговує на увагу, адже укладання трудового договору в такому випадку є абсурдним навіть із огляду на необхідність укладання його однією особою із двох сторін, адже відповідно до ст. 21 та 94 КЗпП, трудовий договір – це певна угода між працівником та власником підприємства.

Безперечно, судова практика в таких справах є однозначною, але не захищає права засновників, що самостійно здійснюють повноваження директора від накладення штрафу Управлінням Держпраці, що змушує їх захищати свої права в судовому порядку. Відтак, для врегулювання даного питання, вбачається визначення норми з наступним змістом «При виконанні засновником товариства функцій директора, трудовий договір не укладається» шляхом внесення у основні нормативно-правові акти, що регулюються здійснення діяльності господарських товариств.

На підставі вищезазначеного, можна зробити висновок, що управління господарських товариств з одним учасником здійснюється загальними зборами товариства, наглядовою радою та виконавчим органом. При цьому, особливості такого виду суб'єкта господарювання як – товариство з одним учасником, зумовлює доцільність іменування вищого органу управління господарського товариства з одним учасником як Учасник (для ТОВ та ТДВ) або Акціонер (для АТ), виникнення питань щодо можливості створення та функціонування органів управління одноособово та передбачає необхідність залучення третіх осіб для створення наглядової ради та/або виконавчого органу на підставі трудового договору чи цивільно-правових угод для ефективного управління товариством з одним учасником.

2.3. Правовий режим майна господарського товариства з одним учасником

Основою правового режиму майна господарських товариств з одним учасником є право власності, а також речові права. Господарським товариствам з одним учасником, як і іншим видам господарських товариств майно може належати на праві власності або на праві користування, а саме, оренди, лізингу, концесії тощо. Юридичне закріплення за товариством певного майна може бути підтверджено установчими документами, балансом підприємства, правовстановлюючими документами тощо. Відповідно до частини першої статті

140 ГК України, джерелами формування майна суб'єктів господарювання є грошові та матеріальні внески засновників; доходи від реалізації продукції (робіт, послуг); доходи від цінних паперів; капітальні вкладення і дотації з бюджетів; надходження від продажу (здачі в оренду) майнових об'єктів (комплексів), що належать їм, придбання майна інших суб'єктів; кредити банків та інших кредиторів; безоплатні та благодійні внески, пожертвування організацій і громадян; інші джерела, не заборонені законом. Відзначимо, що Е.О.Суханов вважає цю ознаку визначальною та наголошує, що смисл конструкцій юридичної особи полягає у наявності у юридичної особи відокремленого майна, що є необхідною передумовою самостійної майнової відповідальності юридичної особи [56, с. 178]. В.М.Кравчук наголошує, що майнова відокремленість юридичної особи полягає, по-перше, у відокремленості від засновника юридичної особи, по-друге, у відокремленості від майна інших осіб [57, с. 10].

На момент заснування ТОВ або ТДВ за рахунок вкладів учасників формується первинний капітал товариства, який називається статутним капіталом. Цей капітал є основою створення та функціонування ТОВ та ТДВ.

Як слушно відзначає В.І.Цікало, «оскільки засновник (учасник) корпоративного товариства має у його статутному капіталі частку (ст. 167 ГК України), це означає, що речове право на майно, передане корпоративному товариству, належить самому товариству. Речовим правом, на якому діє корпоративне товариство є право власності. Власником майна, переданого корпоративному товариству його засновником (учасником), є саме товариство, а не його засновник (учасник)» [18, с. 48].

Статутний капітал товариства становить сума вкладів засновників та учасників господарського товариства (ч. 1 ст. 87 ГК України). Відповідно до частини першої та другої статті 12 Закону про товариства, розмір статутного капіталу товариства складається з номінальної вартості часток його учасників, виражених у національній валюті України і може додатково визначатися у відсотках у співвідношенні вартості його частки та статутного капіталу

товариства. Щодо правової природи частки учасника в статутному капіталі Д.В.Степанов наголошує, що така частка є особливим юридичним інструментом, сутність і призначення якого розкривається у тій ролі, яку він відіграє протягом всього часу функціонування ТОВ [58, с. 62].

Статутом ТОВ або ТДВ можуть бути передбачені обмеження щодо зміни співвідношення часток учасників (ч. 3 ст. 12 Закону про товариства). Запровадження такого обмеження має запобігти збільшенню часток певних учасників (учасника) шляхом збільшення статутного капіталу з метою перетворити інших учасників (учасника) в міноритаріїв.

Вкладом учасника товариства є гроші, цінні папери, будинки, споруди, обладнання та інші матеріальні цінності, права користування землею, водою та іншими природними ресурсами, будинками, спорудами, а також інші майнові права (включаючи майнові права на об'єкти інтелектуальної власності) (ст. 13 Закону про товариства, ч. 1 ст. 86 ГК України).

Мінімальний розмір статутного капіталу законодавством не встановлено. Вклад у негрошовій формі повинен мати грошову оцінку, що затверджується одностайним рішенням вищого органу управління товариства (ст. 13 Закону про товариства).

Так, Ю.Ю.Акіменко пропонує запровадити обов'язкове проведення оцінки майнових вкладів до статутного капіталу товариства [17, с. 19].

В.В. Кулаков у своєму дисертаційному дослідженні пропонує навіть запровадження субсидіарної відповідальності учасника товариства і особи, яка здійснила незалежну оцінку негрошового вкладу за зобов'язаннями товариства при недостатності майна останнього у розмірі завищення вартості майна, внесеного для оплати частки в статутному капіталі протягом трьох років з моменту державної реєстрації товариства або внесення змін до статуту про збільшення статутного капіталу [28, с. 18].

Такі пропозиції заслуговують на увагу, адже тільки за умови справедливої та дійсної оцінки вкладів до статутного капіталу можливим є виконання ним своїх функцій. Поряд із цим, вважаємо крім оцінки вкладів, істотне значення має

контроль за виконанням єдиним учасником обов'язку щодо формування статутного капіталу. У товариствах з одним учасником це питання є більш актуальним із огляду на можливу відсутність наглядової ради та інших учасників, які зацікавлені у дотриманні іншими учасниками своїх обов'язків. Вважаємо, що реальним способом забезпечення контролю за фактичним формуванням статутного капіталу може бути запровадження обов'язку виконавчого органу управління товариством надати документи на підтвердження факту формування статутного капіталу державному реєстратору.

Правила формування статутного капіталу визначаються ст.ст. 13-19 Закону про товариства, ст.ст. 86-87 ГК України, а також установчими документами товариства і полягають у наступному:

1) При створенні ТОВ або ТДВ учасники зобов'язані сформувати статутний капітал у повному обсязі протягом 6 місяців з дати державної реєстрації, якщо інше не встановлено статутом. Вказаний строк може бути зменшений або збільшений у статуті, проте лише за одностайним рішенням загальних зборів учасників, у яких взяли участь усі учасники товариства. Не виконання учасником обов'язку щодо своєчасного внесення вкладу має серйозні наслідки. Так, відповідно до статті 15 Закону про товариства, якщо учасник прострочив внесення вкладу чи його частини, виконавчий орган товариства має надіслати йому письмове попередження та встановити додатковий строк для погашення заборгованості, який не може перевищувати 30 днів. Якщо учасник товариства не вніс вклад для погашення заборгованості протягом наданого додаткового строку, виконавчий орган товариства має скликати загальні збори учасників, які можуть прийняти одне з таких рішень: а) про виключення учасника товариства, який має заборгованість із внесення вкладу; б) про зменшення статутного капіталу товариства на розмір неоплаченої частини частки учасника товариства; в) про перерозподіл неоплаченої частки (частини частки) між іншими учасниками товариства без зміни розміру статутного капіталу товариства та сплату такої заборгованості відповідними учасниками; г) про ліквідацію товариства. Голоси, що припадають на частку учасника, який має

заборгованість перед товариством, не враховуються при визначенні результатів голосування. На переконання суб'єктів законодавчої ініціативи, такий порядок формування статутного капіталу дозволить забезпечити виконання учасниками своїх зобов'язань по оплаті вкладів і тим самим збільшити довіру кредиторів до майнового наповнення обсягів статутного капіталу, наведених у Єдиному державному реєстрі [9].

Процес формування статутного капіталу супроводжується внесенням кожним учасником свого вкладу, у зв'язку із чим набуває актуальності питання про підтвердження даного факту. Чинне законодавство чітко не вказує на правила такого підтвердження, що обумовило формування різної практики із цього питання. Так, у рішенні Господарського суду Донецької області від 12 березня 2018 року у справі № 905/2639/17 суд як на доказ внесення вкладів суд посилався на прибуткові касові ордери [59]. В той же час Вищий господарський суд в постанові від 16 березня 2016 у справі № 910/25489/15 вказав наступне: «Банківськими виписками підтверджується, що на момент прийняття рішень зборами ТОВ «Торговий дім «Камілла», оформлених протоколами від 17.01.2008 та 19.09.2008, учасниками не в повному обсязі внесено вклади до статутного фонду» [60].

Я.О. Короташ вважає, що доказом внесення грошового вкладу готівкою до каси товариства можна визнати прибутковий касовий ордер, доказом внесення вкладу готівкою на банківський рахунок товариства є квитанція та проведене платіжне доручення, доказом внесення до статутного капіталу вкладу у виді майна, доказом є протокол загальних зборів учасників, у якому буде відзначено, яке саме майно учасник вносить як вклад, перелічено його характеристики та визначено його ціну та акт приймання-передачі цього майна, оформлений відповідно до вимог ст. 9 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [61, с. 153].

Звісно, наявність первинних документів при підтвердженні факту внесення вкладу до статутного капіталу товариства є обов'язковою, адже фінансова звітність товариства сама по собі не може виступати самотійним, беззаперечним

доказом факту повного внесення конкретним учасником товариства вкладу до його статутного капіталу, внесення змін до фінансової звітності здійснюється на підставі первинних документів. Отже, підтримуючи науковця в цілому, варто висловити заперечення щодо можливості підтвердження зазначеним способом факту внесення до статутного капіталу вкладу у майна, яке підлягає державній реєстрації, а саме, транспортних засобів та нерухомого майна. Аналіз судової практики дозволяє дійти висновку, що суди не визнають вказані Я.О. Короташ документи на підтвердження внесення таких об'єктів до статутного капіталу товариств. Наприклад, в постанові Одеського апеляційного суду від 26 вересня 2019 р. у справі № 916/220/18, яка залишена без змін постановою Верховного суду від 21 листопада 2019 р., суд дійшов висновку, звіт і зведений баланс за листопад 2017 року, не свідчать про факт набуття права власності ТОВ «Победа 1» на транспортний засіб, враховуючи те, що транспортний засіб належить на праві власності ОСОБА_4, це виключає можливість перебування цього засобу на праві власності у ТОВ „Победа 1, та, як наслідок, свідчить про невиконання ОСОБА_4 обов'язку в частині внесення вкладу до статутного фонду товариства [62,63]. Наведена позиція судових органів є очевидною з огляду на наступне. Так, правила державної реєстрації прав власності у зв'язку з передачею нерухомого майна у власність юридичної особи як внеску до статутного капіталу регламентовано п. 48 Порядком державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, який затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 553, відповідно для якого реєстрації прав на нерухоме майно за товариством необхідно подати державному реєстратору документ, що посвідчує право власності особи на майно, що передається у власність товариства (крім випадку, коли право власності на таке майно вже зареєстровано в Державному реєстрі прав), нотаріально посвідчений акт приймання-передачі майна або інший документ, що підтверджує факт передачі такого майна, письмову згоду всіх співвласників (у разі, коли передача здійснюється щодо майна, що перебуває у спільній власності) [64]. Отже, доказом внесення до статутного капіталу внеску у виді нерухомого майна є витяг з Державного

реєстру прав про проведену державну реєстрацію прав. Подібним чином врегульовано це питання і щодо транспортних засобів (п. 9. 10 Інструкції) [65].

Окремої уваги вимагає питання оформлення передачі до статутного капіталу об'єктів інтелектуальної власності, адже в такому разі вкладом виступає не річ як матеріальний предмет, а майнові права на об'єкт, наприклад, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг та інші.

І.В.Капля та А.О.Ніколашин вважають, що передання таких майнових прав можна оформити лише договором, відтак в установчому документі необхідно записати, що вклад передається шляхом укладання договору про передання (відчуження) майнових прав [66, с. 124]. Такої позиції підтримується і Є.М. Бельтюкова [67, с. 121].

К. Оверковський висловлює іншу думку і цього питання та стверджує, що передача майнових прав промислової власності до статутного капіталу «новостворюваного» товариства включає: укладення засновницького документа товариства (при збільшенні статутного капіталу - договору про внесення додаткового вкладу) з відображенням у ньому вкладів учасників у т. ч. у формі майнових прав промислової власності та їх порядку внесення; визначення вартості майнових прав (акт оцінки або звіт незалежного оцінювача) з її наступним затвердженням одностайним рішенням загальних зборів учасників; передача майнових прав, що оформлюється актом приймання-передачі частки; державна реєстрація самого товариства; державна реєстрація передання майнових прав товариству (ч. 2 ст. 1114 ЦК України) [68, с. 107].

Пропозиція К. Оверковського є допустимою з огляду на те, що цивільне законодавство закріплює відкритий перелік видів договорів, за якими здійснюється розпорядження майновими правами інтелектуальної власності (ч. 1 ст. 1107 ЦК України). В той же час, вважаємо більш вдалим передачу таких прав за спеціальним видом договору – договором про передання (відчуження) майнових прав, адже це дозволить більш конструктивно та повно врегулювати відносини між сторонами. Взагалі, варто відзначити, що внесення майнових прав інтелектуальної власності в статутний капітал товариств має багато

особливостей з огляду на обмежений строк їх дії, особисту відповідальність їх первісних власників, наприклад патент на корисну модель та патент на промисловий зразок видаються під відповідальність власників таких патентів, законодавство допускає визнання недійсним та припинення свідоцтва (патенту) тощо. Враховуючи, що окреслені питання не врегульовані на законодавчому рівні, вони потребують окремого дослідження із наступним вдосконаленням законодавства в цій частині.

Таким чином, майнову основу господарського товариства з одним учасником складає: майно, передане йому учасником товариства у власність як вклад до статутного капіталу; продукція, вироблена товариством у результаті господарської діяльності; одержані доходи; інше майно, яке набуто на підставах, що не заборонені законом.

2.4. Припинення господарського товариства з одним учасником

Підстави та порядок припинення господарського товариства з одним учасником залежать від способу їх припинення, до яких варто віднести: 1) ліквідацію; 2) реорганізацію (злиття, приєднання, поділу, перетворення).

Ліквідація може відбуватися в добровільному або примусовому порядку.

Підставою для ліквідації в добровільному порядку є відповідне рішення вищого органу управління АТ, ТОВ або ТДВ (ст. 110 ЦК України, ст. 88 ЗУ «Про ГТ»).

Підставами ліквідації господарських товариств, у тому числі товариств з одним учасником в примусовому порядку є відповідне рішення суду. Згідно з частинами першою та третьою статті 110 ЦК України, підставами для примусової ліквідації товариства за рішенням суду є допущені при його створенні порушення, які не можна усунути, а також інші випадки, встановлені законом. Отже, в законодавстві не передбачено чітких підстав для прийняття судами рішень про примусове припинення товариств, які не пов'язані із банкрутством. Як слушно зазначає Л.Дорошенко, після прийняття нової редакції

Закону про реєстрацію, судова практика характеризується відсутністю чітких підстав для примусової ліквідації та визначення в законі кола суб'єктів, які уповноважені ініціювати припинення юридичних осіб, що зумовлює відсутність реакції держави на здійснення юридичними особами правопорушень сфері господарської діяльності [69, с. 67]. Звісно, на сьогодні тільки у ст. 20.1.37. Податкового кодексу України органи державної фіскальної служби вказані як ті, що мають право звертатися до суду щодо припинення юридичної особи, проте підстави звернення до суду з такими позовами не уточнюються [34].

В.Стрільчук, Н.Іванюк пропонують повернути норму старої редакції Закону про реєстрацію в ЦК України, якою було закріплено наступні підстави для примусового припинення саме ТОВ або ТДВ: визнання судом недійсною державної реєстрації юридичної особи через допущені при її створенні порушення, які не можна усунути; провадження нею діяльності, що суперечить установчим документам, або такої, що заборонена законом; невідповідність мінімального розміру статутного капіталу юридичної особи вимогам закону; неподання протягом року органам доходів і зборів податкових декларацій, документів фінансової звітності відповідно до закону; наявність в Єдиному державному реєстрі запису про відсутність юридичної особи за вказаним її місцезнаходженням [70, с. 35]. З такою пропозицією можна погодитись тільки частково, адже правозастосування цих підстав викликало певні проблемні питання. Отже, законодавство в частині визначення юридичних підстав для примусової ліквідації господарських товариств потребує вдосконалення.

Реорганізація в більшості випадків відбувається в добровільному порядку, тобто за рішенням його учасників, яке приймається на загальних зборах товариства. Вимоги статті 106 ЦК України не закріплюють необхідності закріплення у статуті товариства підстав реорганізації. Правозастосовна практика свідчить, що прийняття учасниками товариств рішення про реорганізацію може бути зумовлено зміною податкового законодавства, необхідністю розширення можливостей фінансування, у т.ч. поліпшення

кредитоспроможності, залучення нових інвесторів, коригування стратегічних цілей тощо

В примусовому порядку є можливою тільки реорганізація шляхом поділу товариств, положення яких визнано монопольним (домінуючим) на ринку. Фактичною підставою для такої реорганізації є рішення Антимонопольного комітету України, а юридичною підставою – зловживання монопольним становищем на ринку (ст. 53 Закону України «Про захист економічної конкуренції») [71]. При цьому, наведено правило примусового поділу суб'єктів, у тому числі АТ, ТОВ та ТДВ критично оцінюється у науковій літературі. Зокрема, О.М. Зубатенко вважає можливим допускати примусову реорганізацію суб'єкта господарювання виключно на підставі рішення суду за позовами уповноважених державних органів державної влади, а не на підставі прямих рішень цих органів [72, с. 6].

Припинення господарського товариства з одним учасником в добровільному порядку відбувається за наступними етапами:

- 1) Прийняття учасником (акціонером) товариства рішення про припинення товариства, яким обов'язково має бути призначена ліквідаційна комісія або комісія із реорганізації (далі – комісія), визначені її повноваження та порядок прийняття рішень, персональний склад, строк заявлення кредиторами своїх вимог.

Законодавство не закріплює вимог до складу таких комісії. Відповідно до частини третьої статті 105 ЦК України виконання функцій комісії може бути покладено на орган управління юридичної особи. Зазвичай така комісія складається з 3 осіб: директора, головного бухгалтера та ще одного фахівця товариства. До комісії з моменту призначення переходять повноваження щодо управління справами, її члени представляють її у відносинах з третіми особами та виступають у суді від імені юридичної особи, яка припиняється (ч. 4 ст. 105 ЦК України).

Відповідно до частини 4 статті 88 ЗУ «Про АТ», з моменту обрання ліквідаційної комісії до неї переходять повноваження наглядової ради та

виконавчого органу акціонерного товариства. В ЗУ «Про ТОВ та ТДВ» цей аспект залишається неврегульованим. Поряд із цим, логічним є однакове регулювання цього питання щодо ліквідації всіх видів господарських товариств.

2) Направлення повідомлення державному реєстратору про початок процедури припинення товариства.

Комісія зобов'язана відправити таке повідомлення протягом трьох днів з наступного робочого дня після прийняття рішення про ліквідацію. До такого повідомлення додається примірник оригіналу або нотаріально засвідчена копія рішення учасників про припинення товариства.

Державний реєстратор у день надходження цих документів вносить до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань запис про рішення учасників товариства, повідомляє органи статистики, фіскальної служби та пенсійного фонду про внесення такого запису.

3) Повідомлення кредиторів про припинення товариства.

Відповідно до частини першої статті 55 Закону про товариства, повідомлення всіх відомих учасникам (учаснику) кредиторів здійснюється шляхом відправлення їм письмового повідомлення та опублікування відповідного повідомлення в органі друку, в якому публікуються дані про державну реєстрацію юридичних осіб. Також таке повідомлення оприлюднюється на сайті Міністерства юстиції України із зазначенням рішення про припинення товариства та строк, визначений учасниками товариства для пред'явлення кредиторами своїх вимог.

Щодо правила про особисте повідомлення кредиторів, фахівці слушно зауважують, що наведена конструкція допускає суб'єктивне визначення «відомих» кредиторів [39]. Запровадження на рівні законодавства таких правил важко визнати допустимим. Більш того, враховуючи наявний в товариствах документообіг та фінансову звітність просто важко уявити, як кредитори мають бути невідомими. Інша справа, коли у товариства може бути велика кількість кредиторів і персональне повідомлення кожного про припинення стане

коштовним. В таких випадках учасники не позбавлені прописати способів такого повідомлення, наприклад за допомогою електронних засобів зв'язку. Таким чином, доходимо висновку про доцільність виключення із частини першої статті 55 Закону про товариства слова «відомих».

Крім цього, варто наголосити, що неузгодженим є законодавство в частині строку пред'явлення кредиторами своїх вимог до товариства. Так, відповідно до частини другої і третьої статті 55 Закону про товариства, кредитор такого товариства, вимоги якого до товариства не забезпечені договором забезпечення, протягом 30 днів з дати направлення йому повідомлення, або з дати опублікування повідомлення, має право звернутися з письмовою вимогою до товариства.

В той же час, відповідно до статті 105 ЦК України, строк пред'явлення кредиторами своїх вимог до юридичної особи, що припиняється, не може становити менше двох і більше шести місяців з дня оприлюднення повідомлення про рішення щодо припинення юридичної особи.

Отже, знов маємо колізію. Варто відзначити, що оприлюднення повідомлення про рішення щодо припинення юридичної особи з Єдиного державного реєстру з останні місяці свідчать, що кредиторам ТОВ та ТДВ надається строк для пред'явлення вимог не менше 2 місяців, тобто як передбачено статтею 105 ЦК України [73]. При цьому, з огляду на те, що норми ЦК України присвячені ліквідації юридичної особи, яка створена у будь-якій організаційно-правовій формі, а норми Закону про товариства регламентують припинення виключно ТОВ та ТДВ, отже є спеціальними і підлягають переважному застосуванню в частині встановлення строку надання кредиторами вимог. Відзначимо, що з огляду специфіку підприємницької діяльності, тринадцатиденний строк є достатнім для пред'явлення кредиторами своїх вимог.

4) Здійснення комісією дії щодо підготовки товариства до ліквідації, а саме:

а) проведення інвентаризації майна товариства (ч. 4 ст. 111 ЦКУ, п. 12 Порядку надання фінансової звітності, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 28.02.2000 № 419 [74]);

б) вжиття дії зі стягнення дебіторської заборгованості, а саме, письмове повідомлення кожного з боржників про ліквідацію та заявлення вимог/позовів для стягнення заборгованості у разі такої необхідності (ч. 1 ст. 111 ЦК України).

в) закриття усіх поточних рахунків товариства, крім одного, який вибирається комісією (ч. 3 ст. 111 ЦК України).

Після завершення процедури ліквідації закривають і той рахунок, який використовувався при її проведенні на підставі заяви про закриття поточного рахунка.

г) звільнення працівників. У загальному випадку працівників звільняють за ініціативою роботодавця. Про майбутнє звільнення працівники мають бути попереджені не пізніше ніж за 2 місяці (п. 1 ч. 1 ст. 40, ст. 492 Кодексу законів про працю України [50]).

д) проведення незалежної оцінки майна (цей етап є необов'язковим і здійснюється за бажанням учасників товариства);

е) проходження перевірки Державної фіскальної служби та інших державних фондів. За результатами перевірки контролюючий орган передає державному реєстратору відомості про відсутність (наявність) заборгованості зі сплати податків і зборів

ж) організація виходу товариства, що припиняється, зі складу господарських товариств (етап є обов'язковим у випадку, якщо підприємство є учасником інших юридичних осіб).

з) прийняття та розгляд вимог кредиторів. Кредитори можуть заявляти свої вимоги протягом строку, який зазначається в рішенні про ліквідацію (ч. 5 ст. 105 ЦК України). При цьому, кредитори можуть заявити вимоги і щодо тих зобов'язань, строк виконання за якими ще не настав.

Ліквідаційна комісія (ліквідатор) розглядає кожну окрему вимогу кредитора та надсилає відповідь не пізніше 30 днів з дня її отримання (ч. 6 ст.

105 ЦК України). Якщо кредитору відмовляють, він має право протягом місяця з дати, коли він дізнався або повинен був дізнатися про таку відмову, звернутися до суду. За рішенням суду вимоги кредитора можуть бути задоволені за рахунок майна, що залишилося після ліквідації юридичної особи (ч. 3 ст. 112 ЦК України).

і) розрахунок з кредиторами в порядку черговості, встановленому у ч. 1 ст. 112 ЦК України (ч. 9 ст. 111 ЦК України). Розрахунки за грошовими вимогами проводяться за рахунок коштів товариства, що ліквідується. Якщо їх недостатньо, проводиться продаж його майна (ч. 9 ст. 111 ЦК України).

к). розрахунок із учасниками товариства за рахунок майна, яке залишилося після задоволення вимог кредиторів (ч. 12 ст. 111 ЦК України).

л) здача документів товариства до архіву. Документи відбирають на підставі Переліку видів документів, пов'язаних із забезпеченням соціального захисту громадян, що мають надходити до архівних установ у разі ліквідації підприємств, установ, організацій, які не належать до джерел формування Національного архівного фонду, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 14.03.2013 № 430/5 [75].

м) складання ліквідаційного балансу та акту комісії, який також повинен затвердити орган, що прийняв рішення про ліквідацію (ч. 11 ст. 111 ЦК України). Ліквідаційний баланс складають за спеціальною формою і подається як остання фінансова звітність до органу Державної фіскальної служби України. У акті зазначають: дату складання, перелік членів комісії, усі дії, проведені в процедурі ліквідації, документи, отримані внаслідок цих дій. Акт підписують члени ліквідаційної комісії та затверджують учасники товариства.

5) Подання державному реєстратору документів про припинення товариства, зокрема заяви про державну реєстрацію припинення юридичної особи та довідки архівної установи про прийняття документів, що відповідно до закону підлягають довгостроковому зберіганню.

Державний реєстратор розглядає подані документи протягом 24 годин після їх надходження, крім вихідних та святкових днів (п. 1 ч. 1 ст. 26 Закону про

реєстрацію). За результатами такого розгляду до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань вноситься запис про припинення товариства, що вважається датою його ліквідації (ч. 2 ст. 104 ЦК України). При цьому, державний реєстратор може відмовити у державній реєстрації припинення товариства з підстав, які закріплені у частині першій статті 28 Закону про реєстрацію, серед яких є надходження до державного реєстратора інформації про наявність відкритих виконавчих проваджень щодо товариства, яке ліквідується, про наявність заборгованості по сплаті податків та зборів інших страхових коштів тощо.

Відомості з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань про припинення товариства є підставою для є підставою для зняття їх з обліку в органах державної статистики, державної фіскальної служби, Пенсійного фонду України та інших соціальних фондах. (ч. 4 ст. 13 Закону про реєстрацію).

Припинення ТОВ або ТДВ шляхом злиття, поділу, приєднання або перетворення здійснюється в такому ж порядку як і ліквідація, за винятком наступного. По-перше, замість ліквідаційного балансу комісія складає передавальний акт (у разі злиття, приєднання або перетворення) або розподільчий баланс (у разі поділу), який має містити положення про правонаступництво щодо майна, прав та обов'язків юридичної особи, що припиняється шляхом поділу, стосовно всіх її кредиторів та боржників, включаючи зобов'язання, які оспорюються сторонами (ч. 2 ст. 107 ЦК України). Головною вимогою передавального акту є наявність припису, про те що до правонаступника переходять усі майнові та немайнові права та обов'язки юридичної особи, що припиняється. По-друге, дія трудового договору працівника продовжується (ч. 2, 3 ст. 36 КзпП України). На новому підприємстві вносяться відповідні зміни до штатного розклад або вводиться в дію новий штатний розклад, який має затвердити керівник підприємства. По-третє, юридична особа - правонаступник, що утворилася внаслідок поділу, несе субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями юридичної особи, що

припинилася, які згідно з розподільчим балансом перейшли до іншої юридичної особи - правонаступника. Якщо юридичних осіб - правонаступників, що утворилися внаслідок поділу, більше двох, таку субсидіарну відповідальність вони несуть солідарно (ч. 5 ст. 107 ЦК України). У разі перетворення до нової юридичної особи переходять усе майно, усі права та обов'язки попередньої юридичної особи згідно передавального акту (ч. 2 ст. 108 ЦК України). По-четверте, разом із документами, які вказані у пункті 5, державному реєстратору передаються примірник оригіналу або нотаріально засвідчена копія передавального акту або розподільчого балансу як державному реєстратору, який реєструє припинення товариства, так і державному реєстратору, який здійснює державну реєстрацію юридичної особи правонаступника (п. 11, 12 ст. 17 Закону про реєстрацію). По-п'яте, після припинення товариства в результаті реорганізації, державна реєстрація юридичних осіб, які утворені в результаті злиття, поділу, перетворення здійснюється в загальному порядку. По-шосте, Закон про товариства закріплює правила конвертації часток учасників у випадку реорганізації товариства (ст.ст. 50, 51, 54 Закону про товариства).

Припинення господарського товариства в примусовому порядку відбувається відповідно до Кодексу України з питань банкрутства від 18.10.2018 № 2597-VIII [76].

Правовими наслідками припинення господарського товариства з одним учасником є завершення його існування як самостійного суб'єкта права.

Підсумовуючи вищевикладене варто відзначити, що як порядок створення, так и порядок припинення господарських товариств з одним учасником не має істотних особливостей порівняно із порядком створення або ліквідації інших господарських товариств. При цьому, аналіз законодавства та правозастосовної практики дохволив дійти висновку пронеобхідність запровадження правила про обов'язкове повідомлення про ліквідацію господарського товариства всіх без виключення його кредиторів.

2.5. Відповідальність господарського товариства з одним учасником

Насамперед, необхідно зазначити, що саме в залежності від виду господарського товариства визначається відповідальність господарського товариства. Так, відповідно до ч.1 ст. 3 ЗУ «Про ТОВ і ТДВ», товариство несе відповідальність за своїми зобов'язаннями всім належним йому майном [5]. При цьому, як вбачається з ч.1 ст. 56 вищезазначеного закону, учасники товариства з додатковою відповідальністю солідарно несуть додаткову (субсидіарну) відповідальність за його зобов'язаннями своїм майном у розмірі, який встановлюється статутом товариства з додатковою відповідальністю і є однаково кратним для всіх учасників до вартості внесеного кожним з них вкладу [5]. Згідно з ч.2 ст. 3 ЗУ «Про АТ», АТ не відповідає за зобов'язаннями акціонерів. До товариства та його органів не можуть застосовуватися будь-які санкції, що обмежують їх права, у разі вчинення акціонерами протиправних дій, крім випадків, визначених законом. До того ж, акціонери не відповідають за зобов'язаннями товариства і несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, тільки в межах належних їм акцій. До акціонерів не можуть застосовуватися будь-які санкції, що обмежують їх права, у разі вчинення протиправних дій товариством або іншими акціонерами [6].

При цьому, враховуючи особливості господарських товариств з одним учасником, вбачається за доцільне розглядати питання відповідальності в залежності від суб'єкта. Зокрема, щодо відповідальності товариства в цілому, його засновника та учасника.

Враховуючи вищезазначені норми щодо відповідальності ТОВ, ТДВ та АТ, варто зазначити, що законодавча позиція відповідальності господарських товариств в цілому спрямована на не несенні відповідальності товариства за зобов'язаннями учасників/акціонерів (ч.2 ст. 3 ЗУ «Про ТОВ та ТДВ», ч.2 ст. 3 ЗУ «Про АТ»). При цьому, товариство несе відповідальність за своїми зобов'язаннями всім належним йому майном (ч.1 ст. 3 ЗУ «Про ТОВ та ТДВ»).

Досліджуючи питання відповідальності засновника та учасника господарського товариства, варто зазначити, що наукові погляди із питання не збігаються. Так, на переконання Т.В. Блащук, «особиста воля засновника підпорядковується організації» [53, с.6]. В.І. Борисова переконана в тому, що інтерес засновників є вторинним відносно інтереса юридичної особи і не може залежати від їх кількості у складі товариства [77, с.78-79]. І. Красько висловлює протилежну позицію та наполягає на повній залежності інтересів товариства з одним учасником від інтересів свого засновника та пропонує встановлення субсидіарної відповідальності засновника по боргах товариства [78, с.4]. Такої ж позиції дотримується В.А. Давидов, який зазначає, що воля господарського товариства, що має одного учасника, повністю визначається волею цього учасника та виступає проти існування цього виду господарських товариств [79, с.85].

При цьому, І.О. Лехкодурх зазначає, що є «помилковим повністю заперечувати наявність залежності господарського товариства від його єдиного учасника або наполягати на її абсолютизмі, тим більше, що залежність товариства від його учасників існує і в товариствах з декількома учасниками» [80, с. 105]. Такої ж точки зору притримується О.М. Вінник, яка зазначає, що у господарських товариствах однієї особи домінує інтерес засновника товариства та його єдиного учасника та зважає на важливість дослідження відносин між ними, особливо аспектів відповідальності єдиного учасника за збитки, які нанесені господарському товариству, неплатоспроможність або банкрутство останнього, що виникли з його вини [81, с.156].

Як вбачається з ст. 84 ГК України, господарське товариство може відкривати рахунки у банках, а також укладати договори та інші угоди лише після його державної реєстрації. Угоди, укладені засновниками товариства до дня його реєстрації, визнаються такими, що укладені з товариством, тільки за умови їх подальшого схвалення товариством в порядку, визначеному законом та установчими документами [4]. При цьому, угоди, укладені засновниками до дня реєстрації товариства і в подальшому не схвалені товариством, тягнуть за собою

правові наслідки лише для осіб, які уклали ці угоди (тобто для засновника товариства) (ч.2 ст. 84 ГК України). Також, відповідно до ч.1 ст. 12 ЗУ «Про АТ» засновники акціонерного товариства несуть солідарну відповідальність за пов'язаними з його заснуванням зобов'язаннями, що виникли до його державної реєстрації [6].

На думку Ю.Ю. Акіменко, «правило відносно схвалення угод, укладених від імені товариства його єдиним засновником до моменту державної реєстрації певною мірою дисциплінує учасників правовідносин та дозволяє частково уникнути зловживання конструкцією товариства однієї особи на етапі його заснування» [17, с.22]. Не погоджуючись І.О. Лехкодух, стверджує, що така точка зору є зрозумілою лише при застосуванні стосовно товариств з декількома учасниками та не має сенсу щодо господарських товариств з одним учасником [80, с. 106].

Погоджуючись із думкою дослідниці, для забезпечення уникнення зловживанням засновника на етапі заснування товариства є доцільним запровадження презумпції відповідальності товариства з одним учасником за пов'язаними з його заснуванням зобов'язаннями єдиного засновника, що виникли до його державної реєстрації та, відповідно, скасувати процедуру схвалення таких правочинів. При цьому обмежити відповідальність товариства та встановити додаткову відповідальність засновника за зобов'язаннями, пов'язаними із заснуванням товариства [80, с. 106].

Окрім цього, варто звернути увагу, що питання зловживання домінуючим становищем стосується не лише єдиного засновника щодо укладення угод до заснування товариства, а й єдиного учасника під час діяльності товариства.

Як вбачається з ч.2 ст. 44 ЗУ «Про ТОВ та ТДВ» рішення про надання згоди на вчинення правочину, якщо вартість майна, робіт або послуг, що є предметом такого правочину, перевищує 50 відсотків вартості чистих активів товариства відповідно до останньої затвердженої фінансової звітності, приймаються виключно загальними зборами учасників, якщо інше не передбачено статутом товариства. Відповідно до ч.1 ст. 70 ЗУ «Про АТ» рішення про надання згоди на

вчинення значного правочину, якщо ринкова вартість майна або послуг, що є його предметом, становить від 10 до 25 відсотків вартості активів за даними останньої річної фінансової звітності акціонерного товариства, приймається наглядовою радою [64].

Таким чином, можна зробити висновок, що вищезазначені норми створюють процедуру погодження вчинення значного правочину. При цьому, у діяльності товариства з одним учасником, який одноособово виконує функції управління товариством, вбачається певне домінування єдиного учасника та відсутність обмежень на укладення значних правочинів, що можуть бути укладені з порушенням інтересів товариства, що в подальшому може спричинити збитки, неплатоспроможність чи банкрутство останнього.

Прикладом можливого зловживання учасником свого становища є Постанова Верховного суду від 3 вересня 2019 року у справі № 908/4871/15, з обставин справи якої вбачається, що наказом засновника Відкритого акціонерного товариства, що є єдиним учасником Підприємства було звільнено директора Підприємства, повноваження якого передано іншій особі. В подальшому останнім було безоплатно передано у статутний капітал ТОВ рухоме та нерухоме майно, що є основними засобами діяльності Підприємства. При цьому, на момент укладення оспорюваного акту, у Підприємства була наявна заборгованість, що призвело до розгляду Господарським судом справи про визнання Підприємства банкрутом та встановлено, що у останнього відсутні достатні активи, за рахунок яких можливо погашення кредиторської заборгованості, а також Підприємство неспроможне відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури, суд при винесенні постанови дійшов висновку про неплатоспроможність боржника та наявність підстав для застосування процедур банкрутства. Таким чином, Кредитором було подано позовну заяву про визнання акту, на підставі якого було безоплатно передано активи Підприємства недійсним. Суд першої інстанції прийшов до висновку, що рішення про передання рухомого та нерухомого майна не відповідають

економічній меті здійснення Підприємством господарської діяльності та не спрямовані на отримання ним прибутку, що визначено Статутом Підприємства. При цьому, безоплатна передача активів не була спрямована Засновником на отримання прибутку, з наведеного вбачається свідоме збільшення загального розміру його грошових зобов'язань та виникнення підстав для визнання його банкрутом [82].

Таким чином, можна прийти до висновку, що в даному випадку вбачається зловживання єдиним учасником своїх повноважень. А вчинені ним дії не відповідають інтересам та меті товариства.

Загалом, на практиці часто виникає проблема щодо відповідальності особи що є винною у боргах господарського товариства, зокрема його учасника (засновника). Однак, на сьогодні, процедура притягнення такого учасника до відповідальності відсутня. Відтак, доречним буде привести до прикладу відповідне законодавче регулювання такої відповідальності у Російській Федерації (надалі – РФ), враховуючи подібність законодавства з Україною. Так, відповідно до ст. 44 Закону РФ «Про товариства з обмеженою відповідальністю», керівник при здійсненні шкоди товариству своїми негативними діями (бездіяльністю) зобов'язаний відшкодувати не лише суму прямого фактичного збитку (реальне погіршення або зменшення статутного капіталу), а й суму упущеної вигоди. Також учасник (засновник) несе відповідальність за результати неефективних угод, згоду на які ним було надано, або які було укладено ним особисто [83]. До того ж, притягнення до відповідальності існує і у випадку, якщо частку учасника було продано.

Відтак, для вирішення вищезазначеної проблеми, вбачається за необхідне визначити відповідальність єдиного учасника товариства, зі вчинення дій, що не відповідають інтересам товариства, шляхом відображення у законодавстві норми наступного змісту «Угоди, що не відповідають інтересам товариства з одним учасником, тягнуть за собою правові наслідки лише для учасника». Таким чином, покладення відповідальності на єдиного учасника у разі вчинення угоди,

що не відповідає інтересам товариства, стимулюватиме його до сумлінного виконання свої обов'язків та утримання від зловживанням свого становища.

Таким чином, на підставі проведеного дослідження нормативно-правових актів, судової практики та наукових напрацювань, можна зробити висновок, що відповідальність товариств з одним учасником регулюється загальними положеннями щодо відповідальності ТОВ, ТДВ та АТ, що передбачає відповідальність учасника (акціонера) в межах своєї частки (акцій), при цьому товариство не несе відповідальності за зобов'язаннями учасників (акціонерів). Однак, враховуючи особливості здійснення діяльності товариством з одним учасником, вбачається домінування положення єдиного учасника (засновника), що, як вбачається з судової практики, може призвести до зловживання своїми повноваженнями та негативно впливати на ефективність діяльності товариства, зокрема щодо вчинення дій, укладення угод, що не відповідають інтересам та меті товариства. Відтак, для вирішення вищезазначеної проблеми, вбачається за необхідне визначити відповідальність єдиного учасника товариства, зі вчинення дій, що не відповідають інтересам товариства, шляхом відображення у законодавстві норми наступного змісту «Угоди, що не відповідають інтересам товариства з одним учасником, тягнуть за собою правові наслідки лише для учасника».

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Виділено два способи створення господарських товариств з одним учасником: прямий та непрямий.

Встановлено, що особливістю створення господарських товариств з одним учасником у прямий спосіб є форма прийняття рішення про створення, яким є односторонній акт.

Запропоновано іменування вищого органу управління товариства з одним учасником як Учасник (для ТОВ та ТДВ) або Акціонер (для АТ).

Наголошено про узгодження питання про управління товариством у випадку втрати єдиного учасника в статуті господарського товариства з одним учасником.

Обґрунтовано, що формування складу наглядової ради в господарському товаристві з одним учасником може бути здійснено із числа осіб, які не учасниками такого товариства.

Аргументовано, що при виконання єдиним учасником повноважень директора товариства укладання трудового договору є недоцільним.

Встановлено, що припинення господарського товариства з одним учасником може відбуватися шляхом примусової або добровільної ліквідації та реорганізації в порядку злиття, приєднання, поділу, перетворення. Наголошено про необхідність особистого повідомлення всіх кредиторів господарського товариства у випадку його ліквідації в добровільному порядку.

Запропоновано підстави відповідальності єдиного учасника за дії, які бути ним схвалені не в інтересах товариства.

ВИСНОВКИ

Дослідження правового статусу господарських товариств з одним учасником дозволило отримати такі основні результати:

Уточнено, що господарське товариство з одним учасником є корпоративним товариством, сто відсотків статутного капіталу якого належить одній юридичній або фізичній особі.

Виявлено ознаки, які виокремлюють господарські товариства з одним учасником від інших господарських товариств: створення на підставі засновницького одностороннього волевиявлення або іншого правочину, в результаті якого учасник стає власником 100 відсотків часток (акцій) у статному капіталі товариства; організаційна єдність, яка може не передбачати створення системи органів управління товариства.

Встановлено, що господарські товариства можна поділити на види за наступними критеріями: 1) за організаційно-правовою формою (АТ, ТОВ, ТДВ); 2) за способом створення (створені у прямий спосіб (в результаті заснування однією особою або реорганізації) та непрямий спосіб (в результаті набуття одним учасником/акціонером права на 100 % часток/акцій в статутному капіталі товариства, в результаті виходу або виключення учасника за складу товариства); 3) за суб'єктним складом його засновників/учасників (господарські товариства, у складі яких учасником є господарське товариство з одним акціонером/учасником, господарські товариства, у складі яких є господарські товариства із двома та більше акціонерами/учасниками).

Запропоновано напрями удосконалення законодавства, яке регулює діяльність господарських товариств з одним учасником: запровадження Модельного статуту ТОВ та АТ з одним учасником; уточнення положень щодо дії корпоративного договору товариства, в разі участі у товаристві одного учасника, що відбулось в результаті виходу або припинення у іншій спосіб участі інших учасників/акціонерів господарського товариства, забезпечення контролю за дотриманням вимог законодавства щодо формування статутного капіталу;

уточнення системи органів управління господарського товариства з одним акціонером/учасником.

Аргументовано, що у випадку створення господарського товариства з одним учасником у непрямий спосіб, дія корпоративного договору товариства має бути припинена.

Запропоновано іменування вищого органу управління товариства з одним учасником як Учасник (для ТОВ та ТДВ) або Акціонер (для АТ).

Додатково обґрунтовано закріплення в статуті положень щодо управління товариством у випадку втрати єдиного учасника/акціонера (смерті, ліквідації тощо).

Уточнено, що наглядова рада господарського товариства з одним учасником може бути створена за участі третіх осіб на підставі цивільно-правового договору або трудового контракту.

Аргументовано, що при виконанні засновником товариства функцій директора, трудовий договір не укладається.

З огляду на істотне значення контролю за виконанням єдиним учасником товариства обов'язку щодо формування статутного капіталу, обґрунтовано запровадження обов'язку виконавчого органу управління товариством з одним учасником надавати державному реєстратору у встановлені законом строки документи на підтвердження факту формування статного капіталу.

Встановлено, що доказом внесення до статутного капіталу внеску у виді нерухомого майна є витяг з Державного реєстру прав про проведену державну реєстрацію прав.

Обґрунтовано особисте повідомлення всіх без виключення кредиторів господарського товариства з одним учасником у випадку його ліквідації в добровільному порядку.

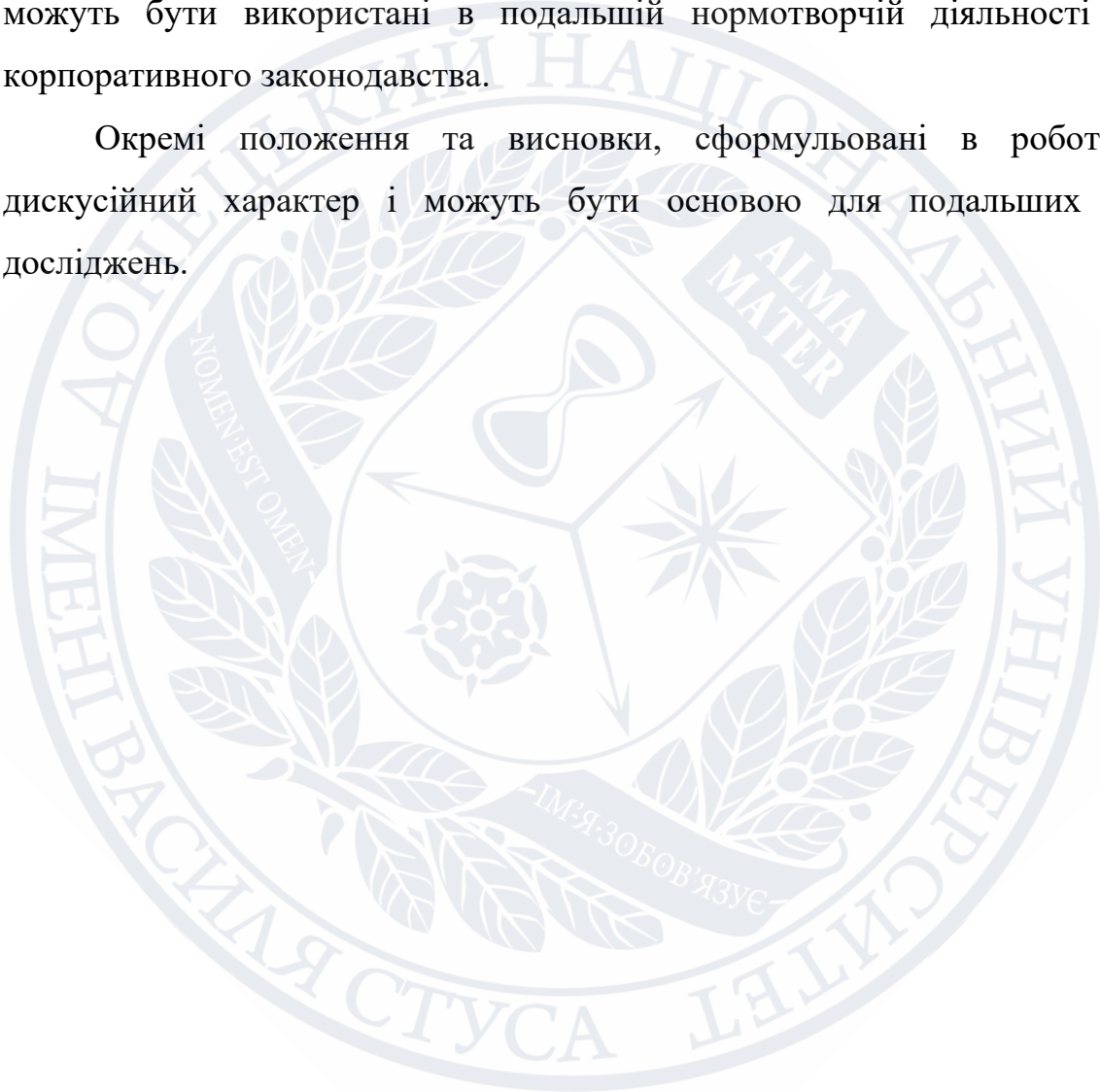
Аргументовано, що за угодами, які не відповідають інтересам господарського товариства з одним учасником, правові наслідки виникають лише для учасника такого товариства.

За результатами дослідження запропоновано внесення відповідних змін та доповнень до Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» та Закону України «Про акціонерні товариства».

Достовірність висновків та пропозицій підтверджена їх обговоренням на науково-практичних конференціях.

Сформульовані у магістерській роботі висновки, положення і рекомендації можуть бути використані в подальшій нормотворчій діяльності у галузі корпоративного законодавства.

Окремі положення та висновки, сформульовані в роботі, мають дискусійний характер і можуть бути основою для подальших наукових досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Directive 2009/102/EC of the European Parliament and of the Council of 16 September 2009 in the area of company law on single-member private limited liability companies. OJ L 258. 2009. p. 20–25.
2. Twelfth Council Company Law Directive 89/667/EEC of 21 December 1989 on single-member private limited-liability companies. OJ L 395. 1989. p. 40–42.
3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 356 (Із змінами).
4. Господарський кодекс: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18. Ст. 144. (Із змінами).
5. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06.02.2018 № 2275-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 13. Ст. 69. (Із змінами).
6. Про Акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 № 514-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2008. № 50-51. Ст.384. (Із змінами).
7. Про затвердження національних стандартів України, державних класифікаторів України, національних змін до міждержавних стандартів, внесення зміни до наказу Держспоживстандарту України від 31 березня 2004 р. № 59 та скасування нормативних документів: наказ Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики України від 28.05.2004 № 97. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0097609-04> (дата звернення: 03.11.2020).
8. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 49. ст. 682 (Із змінами).
9. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 13.05.2016 р. № 4666. Дата оновлення: 10.04.2018. URL:

http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59093 (дата звернення: 13.11.2020).

10. Дашковська О. Правові дефініції як різновид нормативних приписів. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 3. С. 16-23.

11. Флейшиц Е. Буржуазное гражданское право на службе монополистического капитала. М.: Юрид. Видавн. Міністерства юстиції ССРСР, 1948. 52 с.

12. Мозолін В. Одночленные корпорации в буржуазном праве. *Известия высших учеб. заведений*. 1981. № 4. С. 42- 49.

13. Мусін В. Одночленные корпорации в буржуазном праве. *Известия высших учеб. заведений*. 1981. № 4. С. 42-49.

14. Кулагін М.И. Избранные труды по акционерному и торговому праву. 2-ге видавн. «Статут». 2004. 363 с.

15. Лехкодух І.О. Щодо правового статусу господарських товариств з одним учасником. *Форум права*. 2016. № 5. С. 123–129.

16. Гончарова Н.М. Господарське товариство з одним учасником - новела Цивільного кодексу України. *Офіційний веб-портал Міністерства Юстиції України*. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_3816.

17. Акіменко Ю. Ю. Особливості цивільно-правового статусу господарського товариства однієї особи (на прикладі законодавства України та ФРН) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2011. 20 с.

18. Цікало В.І. Корпоративні товариства одного учасника за законодавством України. *Юридичний журнал*. 2006. № 6. С. 48-50 .

19. Цвєтов Д.А. Товариство з обмеженою відповідальністю з одним учасником: особливості правового статусу. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 4. С. 196-200. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2018_4_45.

20. Колосов Р. Корпоративне підприємство: поняття, ознаки та місце серед інших юридичних осіб. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 9. С. 72-76.

21. Зеліско А.В. Унітарне приватне підприємство в якості підприємницької юридичної особи приватного права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Випуск 42. С. 78-82.
22. Аветисян М. Р. Організаційно-правова форма господарювання : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04 / Донец. нац. ун-т ім. Василя Стуса. Вінниця, 2019. 213 с.
23. Кравчук В.М. Соціально-правова природа юридичної особи : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Львівський нац. Університет імені І.Франка. Львів, 2000. 23 с..
24. Воронюк О.О. Юридична особа як нормативна конструкція. *Форум права*. 2008. № 1. С. 78-85. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2008-1/08voojnk.pdf> (дата звернення: 29.11.2020).
25. Бойчук Р.П. Окремі проблеми законодавчого визначення компетенції та правомочності загальних зборів учасників товариства з обмеженою відповідальністю. *Право та інноваційне суспільство*. 2013. № 1. С. 143-149.
26. Кравченко С.С. Правова природа корпоративних прав. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 2. С. 172-178.
27. Иоффе О.С. Советское гражданское право. М. 1967. 359 с.
28. Кулаков В. В. Товариство з обмеженою відповідальністю як суб'єкт цивільних правовідносин : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. - Харків, 2019. 23 с.
29. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань: Закон України від 15 травня 2003 № 755-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 31-32. Ст. 263.
30. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 92, пункту 6 розділу Х «Перехідні положення» Земельного кодексу України (справа про постійне користування

земельними ділянками) від 22.09.2005 р. № 5-рп/2005 URL: <https://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-05> (дата звернення: 15.11.2020).

31. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950: ратифіковано Законом України від 17.07.97 № 475/97. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-вр> (дата звернення: 10.11.2020).

32. Веренцов проти України : рішення Європейського суду з прав людини від 11 квітня 2013 р. (Заява № 11901/02) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_274 (дата звернення: 12.03.2020).

33. Лехкодух І.О. Щодо правової основи статусу товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю однієї особи. *Правничий часопис Донецького національного університету*. 2018. № 1-2. С. 92-98.

34. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. Ст.112.

35. Про затвердження модельного статуту товариства з обмеженою відповідальністю : постанова Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2011 р. № 1182. *Офіційний вісник України*. 2011. № 90. Ст. 3268.

36. Вимоги до написання найменування юридичної особи, її відокремленого підрозділу, громадського формування, що не має статусу юридичної особи, крім організації профспілки : наказ Міністерства юстиції України 05 березня 2012 р. № 368/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України 17 жовтня 2018 р. № 3236/5) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1170-18#n14> (дата звернення: 13.11.2020).

37. Заява про державну реєстрацію створення юридичної особи : наказ Міністерства юстиції України від 18 листопада 2016 р. № № 3268/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 29 серпня 2018 року № 2824/5). *Офіційний вісник України*. 2018. № 70. Ст. 371.

38. Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010 : наказ Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики України від 11.10.2010 р. № 257 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vb457609-10> (дата звернення: 13.11.2020).

39. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 13.05.2016 р. № 4666. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59093 (дата звернення: 13.11.2020).

40. Порівняльна таблиця до другого повторного читання проекту Закону про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю (реєстр. № 4666 від 13.05.2015 р.) URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59093 (дата звернення: 13.11.2020).

41. Кірічек О., Пічко Р. Закон про ТОВ URL: та ТДВ: чи все так однозначно? *Юридична газета*. 2018. URL: <http://yur-gazeta.com> (дата звернення: 13.11.2020).

42. Щодо практики застосування норм права у випадку колізії: лист Міністерства юстиції України від 26.12.2008 № 758-0-2-08-19 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0758323-08> (дата звернення: 13.11.2020).

43. Про затвердження модельного статуту товариства з обмеженою відповідальністю : постанова Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2011 р. № 1182 *Офіційний вісник України*. 2011. № 90. Ст. 3268.

44. Кібенко О.Р. Сучасний стан та перспективи правового регулювання корпоративних відносин: порівняльно-правовий аналіз права ЄС, Великобританії та України : дис ... д-ра юрид.наук: 12.00.04 / Нац. юрид. академ. ім. Я. Мудрого Харків, 2006 . С. 185.

45. Черненко О.А. Модельний статут як установчий документ суб'єкта господарювання. *Приватне право і підприємництво*. 2016. Вип. 15. С. 155. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pprip_2016_15_40 (дата звернення: 13.11.2020).

46. Висновок Головного науково-експертного управління Верховної Ради України на проект Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» (реєстр. № 4666 від 13.05.2015 р.) URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59093 (дата звернення: 13.11.2020).

47. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України [Текст] / В. І. Андрейцев [та ін.] ; заг. ред. В. К. Мамутов ; Академія правових наук України. Відділення екологічного, господарського і аграрного права. - К. : Юрінком Інтер, 2004. С. 98.

48. Про затвердження Положення про розкриття інформації емітентами інних паперів: Рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 03.12.2013 р. № 2826 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2180-13/ed20180204#Text> (дата звернення: 13.11.2020).

49. Бондаренко О. та Білоголовий Я. Проблемні питання Закону про ТОВ. URL: <https://blog.liga.net/user/ybilogoloviy/article/31116> (дата звернення: 13.11.2020).

50. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення: 13.11.2020).

51. Рішення Деснянського районного суду м. Києва від 16 березня 2020 року, судова справа № 754/857/20 URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78623195> (дата звернення: 17.11.2020).

52. Постанова Верховного суду від 22.05.2019 р., судова справа № 757/61865/16-ц URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75773274> (дата звернення: 17.11.2020).

53. Блащук Т. В. Особливості правового статусу юридичної особи з одним учасником. *Підприємництво, господарство і право*. 2005. № 12. С. 3–7.

54. Рішення Рівненського адміністративного суду від 13 грудня 2018 р., судова справа № 857/1476/19 URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/49862098> (дата звернення: 17.11.2020).

55. Постанова Восьмого апеляційного адміністративного суду від 14 березня 2019 р., судова справа № 857/1476/19 URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/7577692765> (дата звернення: 17.11.2020).

56. Гражданское право: в 2 т. / Отв. ред. Е. А. Суханов. Т. 1. М., 1998. 320 с..

57. Кравчук В.М. Соціально-правова природа юридичної особи : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Львівський нац. Університет імені І.Франка. Львів, 2000. 17 с.

58. Степанов Д. А. Общества с ограниченной ответственностью: законодательство и практика. *Хозяйство и право*. 2000. № 12. С. 61-66.

59. Рішення Господарського суду Донецької області від 12 березня 2019 р., судова справа № 905/2639/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73409285> (дата звернення: 13.11.2020).

60. Постанова Вищого господарського суду від 16 березня 2016 р., судова справа № 910/25489/15. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/56643091> (дата звернення: 13.11.2020).

61. Короташ Я.О. Підтвердження факту внесення вкладу до статутного капіталу товариства з обмеженою відповідальністю. *Наукові праці МАУП*. 2014. № 2 (41). С. 152-157.

62. Постанова Одеського апеляційного суду від 26 вересня 2019 р., судова справа № 916/220/18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76755342> (дата звернення: 13.11.2020).

63. Постанова Верховного суду 21 листопада 2019 р., судова справа № 916/220/18 URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78082136> (дата звернення: 13.11.2020).

64. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : постанова Кабінету Міністрів України від 25 грудня 2015 р. № 1127 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 553). *Офіційний вісник України*. 2016. № 2. Ст. 108.

65. Про затвердження Інструкції про порядок здійснення підрозділами Державтоінспекції МВС державної реєстрації, перереєстрації та обліку транспортних засобів, оформлення і видачі реєстраційних документів, номерних знаків на них: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 11.08.2010 № 379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0123-11> (дата звернення: 13.11.2020).

66. Капля І.В. , Ніколашин А.О. Нематеріальні активи як внесок у статутний капітал підприємства, їх відображення та облік. *Регіональна бізнес-економіка та управління*. 2013. № 1 (37). С. 123-127.

67. Бельтюкова Є.М. До питання про передачу прав інтелектуальної власності до статутного капіталу господарських товариств. *Юридичний електронний науковий журнал*. 2017. № 6. С. 80-85.

68. Оверковський К. Правові аспекти внесення прав промислової власності до статутного капіталу товариства. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 6. С. 105-108.

69. Дорошенко Л. Стан та перспективи розвитку законодавства про ліквідацію юридичної особи. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 3. С. 62-68.

70. Стрільчук В., Іванюк Н. Удосконалення законодавства у сфері припинення діяльності суб'єкта господарювання, яке не пов'язане з його банкрутством. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 5. С. 32-37.

71. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11.01.2001 № 2210-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 12. Ст. 64.

72. Зубатенко О.М. Припинення суб'єктів господарювання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04 НАН України, Ін-т екон.-прав. дослідж. Донецьк, 2008. 21 с.

73. Оприлюднення повідомлення про рішення щодо припинення юридичної особи з Єдиного державного реєстру. URL: https://usr.minjust.gov.ua/ua/publication_info (дата звернення: 08.11.2020).

74. Про затвердження Порядку надання фінансової звітності : постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2000 № 419. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2000-п> (дата звернення: 13.11.2020).

75. Про затвердження переліку видів документів, пов'язаних із забезпеченням соціального захисту громадян, що мають надходити до архівних установ у разі ліквідації підприємств, установ, організацій, які не належать до

джерел формування Національного архівного фонду: наказ Міністерства юстиції України від 14.03.2013 № 430/5 Дата оновлення: 16.03.2015. URL: <https://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0428-13> (дата звернення: 13.11.2020).

76. Кодекс України з питань банкрутства : Закон України від 18.10.2018 № 2597. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19/card2#Card> (дата звернення: 13.11.2020).

77. Борисова В.І. До проблем товариства однієї особи. *Вісник академії правових наук*. 2001. № 2 (29). С. 72-81.

78. Красько И. Юридические проблемы компании одного лица. *Предпринимательство, хозяйство и право*. 1998. № 11. С. 3–4.

79. Давыдов В. А. «Компании одного лица» в российском праве. *Российский юридический журнал*. 2007. № 3. С. 82–85.

80. Лехкодух І. О. Особливості правового регулювання відповідальності господарського товариства з одним учасником та його єдиного засновника. *Форум права*. 2017. № 3. С. 103–108. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2017_3_19.pdf

81. Вінник О.М. Теоретичні основи правового забезпечення реалізації публічних та приватних інтересів в господарських товариствах: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.04 господарське право; господарсько-процесуальне право. Київ, 2004. 32 с.

82. Постанова Верховного суду від 03 вересня 2019 р., судова справа № 908/4871/15. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84284169> (дата звернення: 30.11.2020).

83. Об обществах с ограниченной ответственностью : Федеральный Закон РФ от 14 января 1998 г. URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_17819/ (дата звернення 30.11.2020).

ЗАКОН УКРАЇНИ**«Про внесення змін до Законів України****«Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»,****«Про акціонерні товариства» та Цивільного кодексу України**

Верховна Рада України **п о с т а н о в л я є**:

1. Внести зміни до Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 13, ст.69):

1) Доповнити статтю 7 частиною 7 наступного змісту:

«Корпоративний договір припиняється в разі участі у товаристві одного учасника».

2) Доповнити статтю 14 частиною 3 наступного змісту:

«Виконавчий орган управління товариством зобов'язаний надати державному реєстратору документи на підтвердження факту формування статного капіталу протягом 10 днів з моменту закінчення строку його формування».

3) Доповнити статтю 28 частиною 2 наступного змісту:

«Вищим органом управління товариства з одним учасником є Учасник».

4) Доповнити статтю 39 частиною 14 наступного змісту:

«При виконанні засновником товариства функцій директора, трудовий договір не укладається».

5) Доповнити статтю 40 частиною 7 наступного змісту:

«Угоди, що не відповідають інтересам господарського товариства з одним учасником, тягнуть за собою правові наслідки лише для учасника».

б) Виключення із частини 1 статті 55 слово «відомих».

2. *Внести зміни до Закону України «Про акціонерні товариства» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2008, № 50-51, ст. 384):*

1) Доповнити статтю 26-1 частиною 9 наступного змісту:

«Договір між акціонерами товариства припиняється в разі набуття одним акціонером права на 100 % акцій цього товариства».

2) Доповнити статтю 32 частиною 4 наступного змісту: «Вищим органом управління товариством з одним учасником є Акціонер».

3) Доповнити статтю 60 частиною 4 наступного змісту: «При виконанні акціонером товариства функцій одноособового виконавчого органу, трудовий договір не укладається».

3. *Внести зміни до Цивільного кодексу України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2003, № 40-44, ст. 356):*

Викласти частину 1 статті 81 в наступній редакції:

«Юридична особа може бути створена однією особою або шляхом об'єднання осіб та (або) майна».

2. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування.

Голова

Верховної Ради України

Д.Разумков